

לקוטי תורה • סוכות • מאמר 3

להבין מ"ש ביום השמיני עצרת תהיה לכם

להבין את הכתוב: "ביום השמיני עצרת תהיה לכם"

עצרת של פסח היא "להווי אלקיך", משום שהיא מעכבת את האהבה הגדולה של הנשמה, כדי שה' ימשך בתורה ובמצוות, אך רק כהארה; עצרת של שמיני עצרת היא "לכם", משום שבה התורה כפי שהיא למעלה, האמת העצמית של ה', שמה בפי ישראל.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

Likkutei Torah

הפרשה החסידית

likkuteitorah.com/he/likkutei-torah/sukkos/3/

הנקודה

עצרת של פסח היא "להוי" אלקיך, משום שהיא מעכבת את האהבה הגדולה של הנשמה, כדי שהי יימשך בתורה ובמצוות, אך רק כהארה; עצרת של שמיני עצרת היא "לכם", משום שבה התורה כפי שהיא למעלה, האמת העצמית של ה', שמה בפי ישראל.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע היום השביעי של פסח נקרא "עצרת להוי" אלקיך, ואילו שמיני עצרת הוא "עצרת לכם". תחילה הוא מציג שלוש מדרגות של אהבה שבקריאת שמע: "בכל לבבך", שבה גם היצר הרע נהפך; "בכל נפשך", אהבתם של צדיקים; ו"בכל מאדך", אהבה שאין לה גבול, שאליה מגיעים בעלי תשובה, שכן אור הבא מתוך החושך חזק יותר. תשובה זו היא יציאת מצרים — יציאה מן הגבולות של האדם. בפסח האהבה עולה מלמטה, והעצרת שבו מעכבת את הנשמה מלהתבטל בתוך ה', כדי שתשוב לבנות את דירתו באמצעות תורה ומצוות, ועל ידי כך יהיה הוי "אלקיך". לאחר התשובה של הימים הנוראים, סוכות מביא את חיבוקו של ה': "גבר עלינו חסדו". שמיני עצרת מביא את חלקו השני של הפסוק, "ואמת ה' לעולם": התורה, שהיא האמת העצמית של ה', למעלה אפילו מן האהבה האנושית הנעלית ביותר. ואז בא "תען לשוני אמרתך": דברו של ה' עצמו מדבר מפי הלומד. החלק המסיים מסביר זאת באמצעות ההבדל בין שני ה"חתנים" של ירידת התורה.

מבנה

1	השאלה ושלוש מדרגות של אהבה	¶11-4
מדוע עצרת של פסח היא "להוי" אלקיך ועצרת של שמיני עצרת היא "לכם"? האהבות שבלב, שבנפש ו"בכל מאדך", שהאחרונה שייכת לבעלי תשובה.		
2	אור מתוך החושך	¶15-7
הכמיהה של בעל התשובה אל החושך בעבר נהפכת לכמיהה שאין לה גבול לה; לכן התשובה נעלית על העולם הבא, שאינו אלא זיו משם ה'.		
3	יציאת מצרים ועצרת של פסח	¶18-13
תשובה היא יציאה מן הגבולות של האדם, יציאת מצרים; האהבה של פסח עולה מלמטה, והעצרת שבו מעכבת את הנשמה ברצוא ובשוב, כדי שתבנה את דירת ה' באמצעות תורה ומצוות.		
4	סוכות: החיבוק ועליית הצדק	¶14-16
לאחר הימים הנוראים, אהבתו של ה' מחבת את ישראל בסוכות; כנסת ישראל עולה "לפניו", ואז האלוקות נמשכת באמצעות התורה עד למדרגה הנמוכה ביותר.		
5	אמת ה': "תען לשוני"	¶17
האהבה היא אמת אנושית בלבד; התורה היא אמת ה'. בשמיני עצרת דברי ה' שמים בפי ישראל, והלומד רק משיב.		

6 שמיני עצרת ולימוד התורה

היום השמיני מעניק את מדרגת ה"נשיקות" ו"את ה' האמרת"; לימוד רגיל ממשיך את דבר ה' רק כאור מקיף, "כנגד" הלומד.

7 אלפיים שנה ושני החתנים

20

התורה מתלבשת בחכמה ובכינה; היא יורדת כשני "חתנים" — אצילות ובריאה. בפסח יורדת רק ההארה; בשמיני עצרת מתגלה למטה התורה כפי שהיא למעלה, "לכם".

מושגים

עצרת עצרת

שמו של יום החג המסיים, הנדרש מלשון "עוצרים". בפסח הוא מעכב את הנשמה מלהתבטל באהבה; בשמיני עצרת הוא כינוס והמשכה של האור העצמי של התורה "לכם".

אהבה רבה אהבה רבה

האהבה של "בכל מאדך", שאין לה גבול והיא למעלה מיכולת הנשמה עצמה, ובעלי תשובה מגיעים אליה.

אהבה בתענוגים אהבה בתענוגים

אהבת ה' הנמשכת מלמעלה בסוכות, החיבוק של "וימינו תחבקני", הנעלית אף מאהבה רבה.

רצוא ושוב רצוא ושוב

הדחף של הנשמה אל ה' ולאחריו שובה לחיים למטה, כדי לבנות את דירתו באמצעות תורה ומצוות.

אמת היאמת ה'

האחדות המוחלטת של ה', הנתפסת רק באמצעות התורה, שהיא דבר אחד עמו; היא נעלית מן האהבה, שהיא אמת אנושית.

"תען לשוני אמרתך" תען לשוני אמרתך

לימוד תורה שבו דברו של ה' עצמו מדבר מפי הלומד, שרק חוזר על דבריו; זוהי המתנה של שמיני עצרת.

חתן חתן

נדרש מלשון ירידה של מדרגה: ירידת התורה. יש שניים — לאצילות ולבריאה; בשמיני עצרת, ובשלמות לעתיד לבוא, הם נעשים אחד.

קטע 1 • 11-4

השאלה ושלוש מדרגות של אהבה

1 להבין מ"ש ביום השמיני עצרת תהיה לכם¹. ובשביעי של פסח כתיב עצרת להוי' אלהיך². הנה כתיב ואהבת את³ ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך.

כדי להבין את הכתוב: "ביום השמיני עצרת תהיה לכם", ואילו על היום השביעי של פסח נאמר: "עצרת להוי' אלקיך". והנה כתוב: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך".

המאמר פותח בשאלה על הניסוח. גם היום השביעי של פסח וגם היום השמיני שלאחר סוכות נקראים "עצרת" — אסיפה מסכמת, מלשון עצירה — אך על פסח נאמר שהעצרת היא "להוי' אלקיך", ואילו על שמיני עצרת נאמר שהיא "לכם". כדי להשיב על כך פונה אדמו"ר הזקן תחילה לשלוש דרגות האהבה שבקריאת שמע: בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך.

ופי' בכל לבבך ארז"ל בשני יצריך ביצ"ט וביצה"ר⁴ דהיינו שכל כח ועוצם הלהב רשפי אש בוערה מכל מיני יצה"ר שבעוה"ז יתהפך הלהב כולו לאהבת ה'.⁵

ובפירוש "בכל לבבך" אמרו חז"ל: "בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע". כלומר, כל הכוח והעוצמה של הלהב, רשפי האש הבורעת מכל מיני היצר הרע שבעולם הזה, כל הלהב תתהפך לאהבת ה'.

המשנה דורשת את האות ב"ת הכפולה ב"לבבך" במשמעות "שני לבבך" — היצר הטוב והיצר הרע. אהבת ה' באמצעות היצר הרע פירושה שכל אש התאוה לענייני העולם אינה מדוכאת, אלא מתהפכת, כך שאותה עוצמה בוערת נעשית לאהבת ה'.

2 וכמו שיהיה לעתיד דכתיב כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד⁶. כפי שיהיה לעתיד לבוא, ככתוב: "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', לעבדו שכם אחד".

הנביא צפניה חזוה זמן שבו העמים יקבלו "שפה ברורה" ויעבדו את ה' "שכם אחד", כלומר, באחדות. אדמו"ר הזקן מביא חזון זה כדוגמה להפיכת היצר הרע לאהבה.

דהיינו שאפי' כל העמים עו"ג שהן שרשי התאוות גשמי' יהפוך להם שפה ברורה לקרוא כולם כוי' והוא ענין אתהפכא חשוכא לנהורא ולעבדו שכם אחד.

כלומר, גם כל העמים עובדי העבודה זרה, שהם שורשי התאוות הגשמיות, יקבלו שפה ברורה, כדי שכולם יקראו וכו'. וזהו ענין "אתהפכא חשוכא לנהורא", וגם "לעבדו שכם אחד".

העמים כאן מייצגים את שורשי התאוה הגשמית. לעתיד לבוא יתהפכו אפילו שורשים אלה, וזהו הרעיון שבזוהר של "חושך שנהפך לאור": לא סילוק החושך, אלא הפיכתו לאור.

פ"י שכם בחי' אחוריים בתר כתפין והיינו כענין מ"ש ואתה הסבות את לבם אחורנית יתהפך להיות בבחינת אחד

פירוש "שכם" הוא בחינת אחוריים, מאחורי הכתפיים; וזה דומה לעניין הכתוב: "ואתה הסיבות את לבם אחורנית". הדבר יתהפך ויהיה בבחינת "אחד".

"שכם", כתף, מתפרש כאן כאחור — הצד הפונה הרחק. כפי שאמר אליהו, ה' הסיבות את לבם אחורנית; הצד המופנה ממנו יתהפך בעצמו ויהיה "אחד" עם הקדושה.

[וזהו ג"כ ענין ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך⁷ שבירור דיוסף להיות מבחי' שכם בחינת אחד הוא בבחי' שלמעלה יותר מבירור דהשבטים וכמ"ש סד"ה

וזהו גם עניין "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך": הבירור של יוסף, להיות מבחינת "שכם" — בחינת "אחד" — הוא בדרגה נעלית יותר מהבירור של השבטים, וכפי שנתבאר בסוף המאמר המתחיל

בהערת אגב מוסיף אדמו"ר הזקן שגם מתנת יעקב ליוסף — "שכם אחד על אחיך" — מבטאת את אותו עניין. עבודת הבירור של יוסף, בירור והפרדת הקדושה מתוך העולם, מגיעה לדרגה של הפיכת ה"אחור" ל"אחד", והיא נעלית יותר מהבירור של שאר השבטים.

והנה אנחנו מאלמים אלומים⁸ וע' לקמן בענין בכל מאדך] וזהו פ"י ואהבת שהוא לשון ציווי

"והנה אנחנו מאלמים אלומים"; וראו להלן בעניין "בכל מאדך". וזהו פירוש "ואהבת", שהוא לשון ציווי

ההערה מפנה למאמר על חלום האלומות של יוסף בתורה אור, וכן לדיון להלן ב"בכל מאדך". נחזור לפסוק: המילה "ואהבת" היא בראש ובראשונה ציווי.

וגם ל' עתיד לומר שלעתיד סופך לאהוב את ה' בכל לבבך כי לא ידח ממנו נדח.^{9,10}

וגם לשון עתיד, לומר שלעתיד לבוא סוף סוף תאהב את ה' בכל לבבך, כי "לא ידח ממנו נדח".

אפשר לקרוא את אותה מילה גם כהבטחה לעתיד: "בסופו של דבר תאהב". מכיוון שאף נשמה יהודית לא תישאר מורחקת מה', כל אחת ואחת תגיע בסופו של דבר לאהוב אותו בכל לבבה, ובכלל זה באמצעות היצר הרע שהתהפך.

3 ובכל נפשך¹¹ הוא בחי' אהבה גדולה מזו שאינה נתפסת בלב האדם לפי שאין בגשמיות דוגמתה וכערכה כלל כ"א לה' לבדו

"ובכל נפשך" היא בחינת אהבה גדולה מזו, שאינה נתפסת בלב האדם, מפני שאין בגשמיות דבר הדומה לה או המשתווה לה כלל; היא מיועדת לה' לבדו.

הדרגה השנייה, "בכל נפשך", היא אהבה שהלב אינו יכול להכיל. אהבת הלב ניוונה מהשוואה לדברים גשמיים שהאדם אוהב; לאהבה זו אין כלל מקבילה גשמית, והיא מיועדת לה' לבדו.

והיא אהבת הנפש האלקי לבדה וכמ"ש נפשי אויתך¹² והאהבה הזאת היא מתלהבת ומתלהטת
בנפשות הצדיקים כי היכל הי המה וכלי בית¹³ הי.¹⁴

והיא אהבת הנפש האלקית לבדה, ככתוב: "נפשי אויתך". אהבה זו בוערת ומתלהטת בנפשות הצדיקים, כי הם "היכל הי" ו"כלי בית הי".

אהבה זו שייכת לנפש האלקית לבדה, כפי שנאמר בדברי ישעיהו: "נפשי אויתך". היא בוערת בגלוי אצל הצדיקים, שכל הווייתם היא היכל וכלי להי.

4 ובכל מאדך היא בחי אהבה העולה על כולנה שהיא בחי אהבה רבה במאד שאינה נתפסת אפילו
בנשמוי הצדיקים וגבהו דרכיה במאד מאד למעלה מעלה מבחי הנבראים שהוא לדבקה בו ית' ממש
בא"ס ב"ה

"ובכל מאדך" היא בחינת אהבה העולה על כולן, בחינת "אהבה רבה" עד אין קץ, שאינה נתפסת אפילו בנשמות הצדיקים.
"וגבהו דרכיה" עד מאוד, למעלה מעלה מבחינת הנבראים: לדבוק בו יתברך ממש, באין סוף ברוך הוא

הדרגה השלישית, "בכל מאדך", היא אהבה רבה בעוצמה בלתי רגילה. היא למעלה מכל מה שנשמה נבראת יכולה להכיל, אפילו נשמת
צדיק, מפני שמגמתה לדבוק באין סוף עצמו

והנה כתיב גדול הי ומהולל מאד¹⁵ ולגדולתו אין חקר וכך האהבה הנמשכת מזה היא בבחי מאד בלי
שיעור וגבול ואין הנפש יכולה להשיגה להיות שהנפש היא בחי נברא בבחי כלי וגבול

והנה כתוב: "גדול הי ומהולל מאד, ולגדולתו אין חקר". וכך גם האהבה הנמשכת מכך היא בבחינת "מאד", בלי מידה וגבול;
והנפש אינה יכולה להשיגה, שכן הנפש היא נברא, בבחינת כלי וגבול

המילה "מאד" בפסוק "גדול הי ומהולל מאד, ולגדולתו אין חקר" מורה על היעדר גבול. האהבה המתאימה לגדולה זו היא עצמה בלי גבול,
ולכן הנפש, שהיא כלי נברא ומוגבל, אינה יכולה להשיגה בכוחות עצמה

אך הזוכה לאהבה רבה הזאת הם בעלי תשובה ע"ד מאמרז"ל במקום שבע"ת עומדים¹⁶ אין צדיקים
גמורים

לעמוד.^{17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49}

אך הזוכים לאהבה רבה זו הם בעלי תשובה, על דרך מאמר חז"ל: "במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים
לעמוד".

אף על פי כן, בעלי תשובה מגיעים לאהבה זו. לכן אמרו חז"ל שבמקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד

אור מתוך החושך

5 והענין כמ"ש כיתרון האור מן החושך.⁵⁰ פ"י שיש יתרון ומעלה לאור כשבא מן החושך דוקא

והענין הוא כפי שכתוב: "כיתרון האור מן החושך". כלומר, יש יתרון ומעלה לאור דוקא כשהוא בא מתוך החושך.

קהלת אומר שלאור יש יתרון על החושך. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כ"אור הבא מתוך החושך": לאור יש מעלה מיוחדת דוקא כשהוא יוצא מן החושך.

דהיינו כשישים האדם אל לבו כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו אשר לא לה 'המה בכל ימי חיי הבלו שהם חשך ממש והסתר פניו ית' ואעפ"כ בכך היה חפץ ומתאוה וכו'.

כלומר, כאשר האדם שם אל לבו את כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו שלא היו לה', בכל ימי חייו ההבליים — שהיו חושך ממש והסתר פנים ממנו יתברך — ואף על פי כן, בזה הוא חפץ ומתאוה וכו'.

בעל התשובה מתבונן בחיים שלמים של מעשים, דיבורים ומחשבות שלא היו לה', שהיו חושך והסתר של ה'. ואז הוא מבין שלכך עצמו רצה והשתוקק.

מכש"כ וק"ו שיש יתרון מעלה לאור ה' אשר לזאת תתרבה ותתגדל האהבה במאד ביתר שאת

מכל שכן וקל וחומר שיש יתרון ומעלה לאור ה'; ומשום כך תתרבה ותגדל האהבה מאד, ביתר שאת

אם הוא היה מסוגל להשתוקק לחושך בעוצמה כה רבה, על אחת כמה וכמה שישתוקק לאור ה', הנעלה ממנו לאין ערוך. חשבון זה מגדיל את אהבתו "מאד", כלשון "בכל מאדך".

ומעלה לאין קץ להוציא נפשו ממאסרה להשתפך אל חיק אביה א"ס ב"ה ממש ולדבקה בו ממש (ועמ"ש מזה בד"ה שמאלו תחת לראשי בפי כי תשא).⁵¹

ולמעלה לאין קץ, עד להוצאת נפשו ממאסרה, כדי שתישפך אל חיק אביה, אין סוף ברוך הוא ממש, ולדבוק בו ממש (ועיינו במה שנתבאר בעניין זה במאמר המתחיל "שמאלו תחת לראשי", בפרשת כי תשא).

האהבה גדלה בלי סוף, עד שהנפש משתוקקת לפרוץ מבית כלאה — הגוף וגבולותיו — ולהישפך אל "חיק אביה", אין סוף. ההערה מפנה למאמר בתורה אור, פרשת כי תשא, להרחבה בעניין זה.

וזהו ענין זדונות נעשו כזכיות⁵² ע"י תשובה כי יעלה ויבא ליגיע לבחי" אהבה רבה הנ"ל.

וזהו ענין "זדונות נעשו כזכיות" על ידי תשובה: הוא יעלה ויבוא להגיע לבחינת האהבה רבה האמורה לעיל

כך מתקיים מאמר הגמרא שהתשובה הופכת זדונות לזכיות: זיכרון החטאים הוא שמניע את בעל התשובה לעלות אל האהבה רבה, ולכן החטאים עצמם נעשים סיבה לעלייה.

ולכן אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד להיותם בחיי גמורים מלשון כלי שנגמר מלאכתו⁵³ ועדיין הם בבחי' כלי.⁵⁴

ולכן אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד [שם], מפני שהם בבחינת "גמורים" — מלשון כלי שנגמרה מלאכתו — ועדיין הם בבחינת כלי.

את הביטוי "צדיקים גמורים" מפרשים כאן מלשון "גמר", כמו במשנה המתארת כלי שנגמרה מלאכתו. צדיק גמור הוא כלי שהושלם ובעל שיעור קבוע, ולכן אינו יכול להגיע לאהבה הבלתי מוגבלת של בעל התשובה.

6 ולזה הזהירו רז"ל במאד הוי שפל רוח בפני כל אדם⁵⁵ כדי להיות נשבר ונדכה ונכנע ורוחו נמוכה בכדי שיאיר עליו אור האהבה כיתרון האור הנ"ל.

משום כך הזהירו חז"ל: "מאד הוי שפל רוח בפני כל אדם", כדי להיות שבור, נדכה ונכנע, ברוח נמוכה, וכך יאיר עליו אור. האהבה, כיתרון האור האמור לעיל.

המשנה משתמשת באותה מילה, "מאד", כשהיא קוראת לאדם להיות שפל רוח, ובכך מקשרת את הענווה לאהבת "מאדך". רוח שבורה ושפלה מאפשרת לאדם לחוש את החושך שלו, ואז אור האהבה יכול להאיר בו בדרך של "אור מתוך החושך".

וזהו שאמר רז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט⁵⁶ בעוה"ז מכל חיי העוה"ב⁵⁷ ואמרו שיהיה כל ימיו בתשובה.⁵⁸

וזהו שאמרו חז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"; ואמרו שיהיה כל ימיו בתשובה.

המשנה אומרת ששעה אחת של תשובה ומעשים טובים כאן נאה מכל חיי העולם הבא. הגמרא מוסיפה שעל האדם להיות כל ימיו בתשובה — משום שהוא עלול למות מחר — וכך האהבה הנעלית ביותר תהיה תמיד בהישג ידו.

כי עוה"ב אינו אלא זיו והארה ממנו ית'. כמארז"ל צדיקים יושבים ונהנים⁵⁹ מזיו השכינה ואמרו ביו"ד נברא העוה"ב⁶⁰ כנ"ל.⁶¹

כי העולם הבא אינו אלא זיו והארה ממנו יתברך, כפי שאמרו חז"ל: "צדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה". ואמרו: "כ"י נברא העולם הבא", כנזכר לעיל.

זו הסיבה לכך שהתשובה נאה יותר: העולם הבא אינו אלא הארה מה', "זיו השכינה" שהצדיקים נהנים ממנו. הגמרא אומרת שהעולם הבא נברא באות יו"ד, אות אחת בלבד משמו של ה', כלומר, הוא רק זיו ממנו.

7 ופי' ביו"ד בהארה הנמשכת ומתפשטת מבחי' היו"ד. כי היו"ד עצמו הוא בחי' אותיות שמו הגדול והוא ושמו אחד.

ההמשמעות של "ביו"ד" היא: בהארה הנמשכת ומתפשטת מבחינת היו"ד. כי היו"ד עצמה היא בחינת אותיות שמו הגדול, והוא ושמו אחד.

"ביו"ד" אין פירושו עם היו"ד עצמה, אלא עם הארה המתפשטת ממנה. היו"ד עצמה היא אחת מאותיות שמו הגדול של ה', ו"הוא ושמו אחד"; לכן העולם הבא מקבל הארה בלבד, ולא את השם עצמו.

וכמ"ש כי נשגב שמו⁶² לבדו רק הודו על ארץ ושמים והודו הוא זיו והארה מן שמו אשר נשגב לבדו.

כמו שכתוב: "כי נשגב שמו לבדו, רק הודו על ארץ ושמים"; ו"הודו" הוא זיו והארה משמו, הנשגב לבדו

המזמור אומר שרק שמו של ה' נשגב, ורק הודו נמצא על הארץ והשמים. הברואים, ובהם גם העולם הבא, מקבלים רק את ההוד הזה — השתקפות של השם, שנותר נשגב ונכדל.

וישראל הם עם קרובו⁶³ של מהותו ועצמותו כביכול ממש ע"י תשובה מאהבה רבה הנ"ל לדבקה בו ממש בא"ס ב"ה לבדו.

וישראל הם "עם קרובו", קרובים, כביכול, ממש למהותו ועצמותו, באמצעות התשובה מאהבה רבה שהוזכרה לעיל, כדי להידבק בו ממש, באין סוף ברוך הוא לבדו.

ישראל, לעומת זאת, נקראים "עם קרובו" — קרובים לעצמותו ממש, למעלה מהארת השם. קרבה זו מושגת באמצעות תשובה מתוך אהבה רבה, המבקשת את אין סוף עצמו בלבד.

קטע 3 • 81-13

יציאת מצרים ועצרת של פסח

8 והנה ענין תשובה מאהבה זו הוא ענין כחי יציאת מצרים ופ"י יציאת מצרים לצאת מן המצרים וגבולים המגבילים האהבה דהיינו לצאת מבחי צדיק לבחי בע"ת הנ"ל.

והנה עניינה של תשובה מאהבה זו הוא בחינת יציאת מצרים. ופירוש יציאת מצרים הוא לצאת מן המצרים והגבולים המצמצמים את האהבה; כלומר, לצאת מבחינת צדיק לבחינת בעל תשובה, כפי שהוזכר לעיל.

מצרים נדרשת מלשון "מצרים" — גבולות צרים. כנפש, יציאת מצרים פירושה לצאת מן הגבולות הכובלים את האהבה: לעלות מן האהבה המדודה של צדיק אל האהבה הבלתי מוגבלת של בעל תשובה.

אך גם ככל אחד ואחד כפי בחינתו יש בחי יצי"מ ואפילו בהמון עם כפשוטו לפנות מעסקיו ועניניו בעניני העולם ובפרט בעלי מו"מ צריכין לקבוע עתים לפנות דעתם מעסקיהם כפי הפנאי שלהם

אך גם אצל כל אחד ואחד, לפי מדרגתו, יש בחינת יציאת מצרים; אפילו אצל המון העם כפשוטו — לפנות את עצמו מעסקיו ומעניניו בעניני העולם. ובייחוד אנשי עסקים צריכים לקבוע זמנים לפנות את דעתם מעסקיהם, לפי הזמן הפנוי העומד לרשותם.

לכל אחד יש יציאת מצרים משלו, לפי מדרגתו. אצל אדם מן השורה, הדבר יכול להתבטא בפשטות בכך שהוא מפנה את עצמו מעסקיו ומעניניו העולם; איש עסקים צריך לקבוע זמנים, ככל שלוח הזמנים שלו מאפשר, כדי לפנות את דעתו לעבודת ה'

וכן יש יצ"מ במדרגה ומעלה אחר מעלה עד רום המעלות עד אשר יגיע לבחי' אהבה רבה הנ"ל [ועמ"ש מזה בביאור ע"פ אני כו' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים כו']:

וכך יש יציאת מצרים מדרגה אחר מדרגה, עד רום המעלות, עד שיגיע לבחינת אהבה רבה שהזכרה לעיל [ועיין במה שנתבאר בעניין זה בביאור על הפסוק "אני... אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים"]:

יציאת מצרים נמשכת שלב אחר שלב, ממדרגה למדרגה, עד שהאדם מגיע לאהבה רבה. אדמו"ר הזקן מפנה לביאורו במקום אחר על הפסוק "אני... אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים".

9 ב וזהו ענין זד ימי הפסח ימי יצ"מ שהוא זמן התעוררות בחי' אהבה רבה הנ"ל ממטה למעלה כו'.

ב. וזה ענינם של שבעת ימי הפסח, ימי יציאת מצרים: זהו זמן התעוררות בחינת אהבה רבה שהזכרה לעיל, מלמטה למעלה וכו'.

החלק השני פותח בהחלת הדברים על פסח. שבעת ימי הפסח, ימי יציאת מצרים, הם הזמן שבו מתעוררת האהבה הרבה מלמטה למעלה — מן הנשמה אל ה'. (בדפוס כתוב "זד", וכנראה זו טעות דפוס במקום "זי", כלומר שבעה.)

אך ביום השביעי שהוא בחי' אהבה רבה בהתגלות עצרת לה' אלקיך.⁶⁴ ופי' כענין אם רץ לבך שוב⁶⁵ לאחד.^{66, 67}

אך ביום השביעי, שהוא בחינת אהבה רבה בהתגלות, "עצרת לה' אלקיך". והפירוש הוא על דרך "אם רץ לבך — שוב לאחד"

ביום השביעי האהבה הזו מתגלה בגלוי, ואז באה העצרת, ההשהיה והעצירה. הדבר דומה להוראה "אם רץ לבך — שוב לאחד": לאחד שהנשמה שועטת כלפי מעלה, עליה לשוב ולהישאר בגוף כדי לעבוד את ה' למטה.

10 וכמ"ש כלה שארי ולבבי⁶⁸ צור לבבי. פי' שמתחלה כלה שארי ולבבי בכלות הנפש ממש. ואח"כ צור לבבי צור הוא מלשון חיזוק וכמ"ש הצור תמים פעלו.⁶⁹

כמו שכתוב: "כלה שארי ולבבי, צור לבבי". פירוש הדבר הוא שבהתחלה "כלה שארי ולבבי" — עד כלות הנפש ממש. ואחר כך "צור לבבי": "צור" הוא מלשון חזק, כמו שכתוב "הצור תמים פעלו".

הפסוק מתהלים מתאר שני שלבים. תחילה הנפש "כלה" בכמיהתה, עד כדי כלות הנפש אל ה'; אחר כך בא "צור לבבי" — "צור" במשמעות של חזק, כמו בפסוק "הצור תמים פעלו".

דהיינו שיתחזק במעוזו להיות שבע"כ אתה חי^{70, 71} כו' כדי להיות לו ית' דירה בתחתונים⁷² וצריך לעשות משכן ומכון לשבתו ע"י עסק התורה והמצוות שיהיה הוי' בבחי' אלקיך

כלומר, עליו להתחזק במעוזו, בבחינת "על כורחך אתה חי" וכו', כדי שתהיה לו יתברך דירה בתחתונים. עליו לעשות משכן ומקום לשבתו באמצעות העיסוק בתורה ובמצוות, כדי שהוי' יהיה בבחינת "אלקיך"

"החזק" פירושו שהנשמה עומדת איתן ונשארת בגוף, כפי שאומרת המשנה: "על כורחך אתה חי". עליה להישאר משום שרצונו של ה' הוא שתהיה לו דירה בתחתונים; דירה זו נבנית באמצעות תורה ומצוות, ההופכות את הוי' הנעלה ל"אלקיך" — נוכח עמך.

דהיינו שיהיה שורה ומתלבש בתחתונים [ועמ"ש בד"ה כי תצא גבי ונתנו הוי" אלקיך בידך⁷³ הויה הוא תורה ואלקיך הו מצות ע"ש.

כלומר, שהוא ישרה ויתלבש בתחתונים [ועיין במה שנתבאר בדרוש המתחיל "כי תצא", בעניין "ונתנו הוי" אלקיך בידך": הוי" הוא תורה ו"אלקיך" הוא מצוות; עיין שם].

"הוי" אלקיך" פירושו שה' שורה ומתלבש בעולם הזה התחתון. כאן נפתחת מוסגרה המפנה לדרוש על "כי תצא" בלקוטי תורה, שבו מוסבר ש"הוי" הוא תורה ו"אלקיך" הוא מצוות. (בדפוס כתוב "הוי", וכנראה זו טעות במקום "הוא").

11 ועמ"ש לעיל בד"ה כי המצוה הזאת⁷⁴ בפ"י מ"ש במ"ת אנכי הוי" אלקיך דהיינו שלהיות נמשך בחי הוי" מבחי אנכי באתעדל"ת תליא מילתא ע"י התורה והמצות כו' ע"ש.

ועיין במה שנתבאר לעיל בדרוש המתחיל "כי המצוה הזאת", בפירוש "אנכי הוי" אלקיך" שנאמר במתן תורה: כדי שבחינת הוי" תימשך מבחינת אנכי, הדבר תלוי באתערותא דלתתא, באמצעות התורה והמצוות וכו'; עיין שם.

המוסגרה ממשיכה בהפניה לדרוש נוסף. בסיני אמר ה' "אנכי הוי" אלקיך": כדי שהוי" יימשך מן האנכי הנסתר, העצמות, ויהיה "אלקיך", הדבר תלוי ביוזמה של האדם — באתערותא דלתתא — באמצעות תורה ומצוות.

ועמ"ש בד"ה אתם נצבים⁷⁵ בפ"י כי הוי" אלקיך אש אוכלה הוא⁷⁶ פי כטבע האש שמסתלק למעלה עד"מ ואינו יורד ומתפשט וכו'

ועיין במה שנתבאר בדרוש המתחיל "אתם נצבים", בפירוש "כי הוי" אלקיך אש אוכלה הוא": הכוונה היא לטבע האש, שלמשל עולה ומסתלקת כלפי מעלה, ואינה יורדת ומתפשטת וכו'.

דרוש נוסף מבאר את הפסוק "כי הוי" אלקיך אש אוכלה". כשם שטבע האש לעלות ואינה מתפשטת כלפי מטה, כך אורו של ה' מטבעו מסתלק כלפי מעלה ואינו יורד אל העולמות.

ולכן נקי אל עליון⁷⁷ כו' ע"ש אך ע"י אתעדל"ת ברצוא ושוב ממשיכים להיות קראתיך הוי".⁷⁸

ולכן הוא נקרא "אל עליון" וכו'; עיין שם. אך באמצעות אתערותא דלתתא, ברצוא ושוב, ממשיכים אותו למטה, כך שאפשר לומר: "קראתיך הוי".

לכן ה' נקרא "אל עליון". אף על פי כן, באמצעות אתערותא דלתתא, בקצב של רצוא ושוב, אנו ממשיכים אותו למטה, כך שאפשר לקרוא אליו כהוי" והוא נוכח עמנו.

12 ועד"ז יובן גם כאן פי' עצרת להוי" אלקיך⁷⁹ שהוא ענין ההמשכה מא"ס ב"ה אנכי מי שאנכי שיהיה נמשך להיות הוי" אלקיך דהיינו שיתלבש בתורה ומצות כו'

ועל דרך זה יובן גם כאן פירוש "עצרת להוי" אלקיך": זהו ענין ההמשכה מאין סוף ברוך הוא, "אנכי מי שאנכי", כדי שתימשך ותהיה "הוי" אלקיך"; כלומר, שהוא יתלבש בתורה ובמצוות וכו'.

כך מתבאר הפסוק של פסח: "עצרת להוי" אלקיך" פירושו המשכה מאין סוף, הנקרא "אנכי מי שאנכי" — העצמות — כדי שיהיה "הוי" אלקיך", כשהוא מלוכש בתורה ובמצוות.

הקב"ה יושב ועוסק בתורה⁸⁰ כו' ועמ"ש מזה בד"ה שיר השירים]⁸¹ וכמארו"ל א"ת בניך אלא בוניך⁸² כי ת"ח נק' בנאים שעוסקים בבנינו של⁸³ עולם

"הקב"ה יושב ועוסק בתורה" וכו'; ועיין במה שנתבאר על כך בדרוש המתחיל "שיר השירים". וכמאמר חז"ל: "אל תקרי בניך אלא בוניך", כי תלמידי חכמים נקראים בנאים, מפני שהם עוסקים בבנינו של עולם.

הגמרא אומרת שהקב"ה עצמו "יושב ועוסק בתורה", ומכאן שהוא מלוכב בה. המוסגרה הארוכה מסתיימת כאן בהפניה לדרוש על שיר השירים. חז"ל דורשים את "בניך" כ"בוניך": תלמידי חכמים בונים את העולם.

כי אין להקב"ה בעולמו אלא די⁸⁴ **אמות של הלכה בלבד וכתוב אם לא בריתי יומם ולילה**⁸⁵ **חוקות שמים וארץ לא שמת.**

כי אין להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, וכתוב: "אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמת".

מקומו של הקב"ה בעולמו הוא "ארבע אמות של הלכה", וה' אומר שאלמלא ברית התורה שלומדים יומם ולילה, לא היה מכונן את חוקות השמים והארץ. התורה היא שבונה את הדירה ומקיימת את העולם.

13 וכן בענין המצות ובפרט מצחת הצדקה דכתיב עולם חסד יבנה⁸⁶ **וכתיב חסד ה' מלאה הארץ.**⁸⁷

וכך גם בענין המצוות, ובייחוד מצוות הצדקה, שעליה נאמר: "עולם חסד יבנה", וכן נאמר: "חסד ה' מלאה הארץ".

כך גם במצוות, ובייחוד בצדקה, שבונה את העולם, כפי שנאמר: "עולם חסד יבנה", וממלאה את הארץ בחסדו של ה'. (הנוסח המודפס מצחת הוא כנראה טעות דפוס במקום מצות, כלומר "מצוות ה'").

וזוהו בחי' עצרת של ז' ימי הפסח לעצור ולכלוא את הרוח והנפש שלא יצאו מנרתקן ויתבטלו ממציאותן באהבה רבה זו

וזוהי בחינת העצרת של שבעת ימי הפסח: לעצור ולרסן את הרוח ואת הנפש, כדי שלא יצאו מנרתקן ויתבטלו ממציאותן, באהבה רבה זו,

זהו פירוש העצרת של פסח. האהבה הגדולה המתעוררת בפסח עלולה לשאת את הנפש אל מחוץ ל"נרתיקה" — הגוף — ולהביא אותה להתבטלות מוחלטת בה; העצרת פירושה לעצור את הנפש ולהחזיק אותה במקומה.

רק להיות כאש עצור בלבו⁸⁸ **בבחי' רצוא ושוב ועמ"ש מענין רצוא ושוב בד"ה וכל העם רואים**⁸⁹ **את הקולות**⁹⁰ **ובד"ה בפי נסכים כתיב:**⁹¹

אלא להיות כאש עצורה בלבו, בבחינת רצוא ושוב. וראו מה שנתבאר בענין רצוא ושוב במאמר המתחיל "וכל העם רואים את הקולות", ובמאמר המתחיל "בפרשת נסכים כתיב":

האהבה נשארת בלב כ"אש עצורה", בתנועה של רצוא ושוב, כדי שהנפש תישאר למטה ותוכל לעשות את רצון ה'. אדמו"ר הזקן מפנה לשני מאמרים שבהם מתבאר עניין הרצוא ושוב בהרחבה.

קטע 4 • ו' 14-16

סוכות: החיבוק ועליית הצדק

14 אך בחיי עצרת של חג הסוכות הוא ענין מ"ש תען לשוני אמרתך⁹² כי כל מצותיך צדק. והוא כי ע"י עשיית זוכה ישראל לבחי תשובה מאהבה הנ"ל. וזדונות נעשו לו כזכיות.⁹³

אבל בחינת העצרת של חג הסוכות היא ענין מה שנאמר: "תען לשוני אמרתך כי כל מצותיך צדק". כלומר, באמצעות עשרת ימי תשובה זוכה ישראל לבחינת התשובה מאהבה שנתבארה לעיל, והזדונות נעשים לו כזכיות.

לסוכות יש עצרת משלו — שמיני עצרת — המתבטאת בפסוק "תען לשוני אמרתך כי כל מצותיך צדק". היא באה לאחר עשרת ימי תשובה, שבהם ישראל מגיעים לתשובה מאהבה, שבכוחה הזדונות נעשים לזכיות.

ולכן נמשך מלמעלה למטה ג"כ אהבה רבה מאד אהבה בתענוגים⁹⁴ בכל ימי הסוכות בבחי' וימינו תחבקני⁹⁵ שהוא

ולכן נמשכת מלמעלה למטה גם אהבה רבה מאד, אהבה בתענוגים, בכל ימי הסוכות, בבחינת "וימינו תחבקני", שהיא

בתגובה לתשובה זו נמשכת מלמעלה למטה אהבה במשך כל ימי הסוכות: אהבה בתענוגים, תענוגו של ה' בישראל. זוהי החיבוק שב"וימינו תחבקני".

כמו למשל מי שמחבק את חבירו אינו מניחו לנטות ממנו כך כביכול מתעלים באהבה זו לדבקה בו ממש שלא להפרד ממנו ח"ו.

כמו למשל אדם המחבק את חברו ואינו מניח לו לנטות ממנו, כך, כביכול, מתעלים באהבה זו כדי לדבוק בו ממש ולא להיפרד ממנו, חס ושלום.

חיבוק מחזיק את האחר קרוב ואינו מניח לו להתרחק. כך, בחג הסוכות, חיבוקו של ה' מרומם את ישראל לדבוק בו, ואינו מניח להם להיפרד ממנו.

15 וזהו כי גבר עלינו חסדו.⁹⁶ פ"י שחסד ה' הוא גבור וחזק ממנו ואינו מניח אותנו לנטות אל צד

וזוהי משמעות "כי גבר עלינו חסדו". כלומר, חסדו של ה' גובר עלינו וחזק מאיתנו, ואינו מניח לנו לנטות

הפסוק "חסדו גבר עלינו" מתאר את החיבוק: חסדו של ה' חזק מאיתנו ומחזיק אותנו.

אחר ח"ו והאהבה זו היא ג"כ בלי שיעור וגבול עד כלות הנפש ממש וכמ"ש כלתה נפשי⁹⁷ [וצ"ל דבחי' זו גבוהה מאהבה רבה

לצד אחר, חס ושלום. גם אהבה זו היא בלי שיעור וגבול, עד כלות הנפש ממש, ככתוב: "כלתה נפשי". [וצריך לומר שבחינה זו

הוא אינו מניח לנו לפנות לצד האחר. גם אהבה זו היא ללא גבול, עד כלות הנפש, ככתוב: "כלתה נפשי". בסוגריים מוסיף אדמו"ר הזקן שצריך לומר שהיא גבוהה מאהבה רבה

ויוכן זה עפ"י שביאור ע"פ חכלילי⁹⁸ עינים⁹⁹ בענין אהבה בתענוגים שהיא למעלה מבחי' אהבה רבה כו' והנה כתיב צדק לפניו יהלך¹⁰⁰ וישם לדרך פעמיו.¹⁰¹

והדבר יובן על פי מה שנתבאר בביאור על הפסוק "חכלילי עינים" בענין אהבה בתענוגים, שהיא למעלה מבחינת אהבה רבה וכו'.] והנה נאמר: "צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו"

הסיבה היא שאהבה בתענוגים גבוהה מאהבה רבה, כפי שנתבאר במאמר על "חכלילי עינים". כעת מובא פסוק חדש: "צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו".

פי' צדק מדת כנס' לפניו יהלך שע"י בחי' וימינו תחבקני הנ"ל מתעלית בעילוי רב להיות לפני ה' ממש [ועמ"ש סד"ה ויושט המלך לאסתר¹⁰² בפי' ותעמוד לפניו¹⁰³ ובד"ה יחיינו מיומים¹⁰⁴ בפי' ונחיה לפניו] ואז וישם לדרך פעמיו

פירוש: צדק, מידת כנסת ישראל, "לפניו יהלך" — באמצעות בחינת "וימינו תחבקני" שנתבאה לעיל, היא מתעלה בעילוי רב להיות ממש לפני ה'. [וראו מה שנתבאר בסוף המאמר המתחיל "ויושט המלך לאסתר" בפירוש "ותעמוד לפניו", ובמאמר המתחיל "יחיינו מיומים" בפירוש "ונחיה לפניו".] ואז "וישם לדרך פעמיו"

צדק, כלומר מידת כנסת ישראל — מלכות, נשמת כלל ישראל — מתעלה באמצעות החיבוק של סוכות ועומדת ממש "לפניו"; ואז מתקיים "וישם לדרך פעמיו". הסוגריים מפנים למאמרים על עמידת אסתר לפני המלך ועל "ונחיה לפניו".

היינו המשכת אלקותו מלמעלה למטה עד בחי' סוף מעשה וכמ"ש מה יפו פעמיו בנעלים¹⁰⁵ שע"י התרוה דאקרי דרך¹⁰⁶ יומשך הגילוי למטה [ועמ"ש בד"ה אשירה להוי¹⁰⁸.¹⁰⁷ בפי' ושמרו דרך¹⁰⁹ הוי' וכו' וע' בזהר שלח (דקס"א ב')

כלומר, אלקותו נמשכת מלמעלה למטה עד בחינת סוף מעשה, ככתוב: "מה יפו פעמיו בנעלים". באמצעות התורה, הנקראת דרך, נמשכת ההתגלות למטה. [וראו מה שנתבאר במאמר המתחיל "אשירה להוי" בפירוש "ושמרו דרך הוי" וכו', וראו בזהר שלח (דקס"א ב'),

"דרך פעמיו" היא המשכת אלקותו של ה' מלמעלה עד למטה, עד "סוף מעשה" — העולם הגשמי. התורה נקראת דרך, ובאמצעותה נמשכת ההתגלות למטה. (הנוסח המודפס התרוה הוא כנראה טעות דפוס במקום התורה.)

ת"ח כו' בדרך נועם¹¹⁰ כו' ובפי' מקץ (דקצ"ז ב') ע"פ דרכיה דרכי נועם¹¹⁴.¹¹³ ועמ"ש בד"ה ושמתי כדכד¹¹⁵.¹¹⁶ בענין וכל גבולך כו'

"תא חזי" וכו', "בדרך נועם" וכו'; ובפרשת מקץ (דקצ"ז ב'), על הפסוק "דרכיה דרכי נועם". וראו מה שנתבאר במאמר המתחיל "ושמתי כדכד" בענין "וכל גבולך" וכו'.

הסוגריים הארוכים אוספים מקורות לענין "דרך": "בדרך נועם" שבזהר, שבו עתיק הנסתר מאיר במוח והמוח מאיר בלב; הוזהר על "דרכיה דרכי נועם"; ומאמר על גבולות מאבנים יקרות.

ועי' בזהר באדר"ז (דרי"צ ע"א) ע"פ אלקים הבין דרכה^{117, 118} ומי"ש עי"ז האריז"ל בפ"י הספ"ד פ"ד (דקי"ח סע"ב) שפ"י דרכה היינו מזלא דא"א ול"ב שבילין כו'

וראו בזהר באדר"א זוטא (דרי"צ ע"א) על הפסוק "אלקים הבין דרכה", ואת מה שכתב על כך האריז"ל בפירושו לספרא דצניעותא, פרק ד' (דקי"ח סע"ב): שפירש "דרכה" כמזל דאריך אנפין ול"ב שבילין וכו'.

האדר"א זוטא דורשת "אלקים הבין דרכה", והאריז"ל מפרש "דרכה" כמזל, כלומר השפעה, של אריך אנפין ושלשים ושניים נתיבות החכמה. אלה שמות קבליים לערוצים שבהם נמשכים הדרגות העליונות.

ועי' עוד בזהר פ' בשלח (דנ"ז סע"ב) ועמ"ש בד"ה כי ההרים ימושו¹¹⁹ בפ"י צדיק ה' בכל דרכיו¹²⁰ ומי"ש בסידור ע"פ זה.

וראו עוד בזהר פרשת בשלח (דנ"ז סע"ב), ומה שנתבאר במאמר המתחיל "כי ההרים ימושו" בפירוש "צדיק ה' בכל דרכיו", ואת מה שנכתב על כך בסידור.

מקורות נוספים לעניין "דרך": קטע נוסף בזהר, מאמר על "צדיק ה' בכל דרכיו" והביאור בסידור על פסוק זה.

ועי' באגה"ק סי' ד' מ"ש וזהו צדק לפניו יהלך כו' שממשיך את פנימית הלב לה' ואח"כ ישם לדרך פעמיו כמ"ש והלכת בדרכיו¹²¹ כו'.

וראו באיגרת הקודש, סימן ד', מה שנכתב: "וזהו צדק לפניו יהלך" וכו' — שממשיכים את פנימיות הלב לה'; ואחר כך "וישם לדרך פעמיו", ככתוב: "והלכת בדרכיו" וכו'.

אדמו"ר הזקן מצטט את איגרת הקודש שלו, סימן ד'. שם "צדק לפניו יהלך" פירושו פנימיות הלב הנמשכת לה', ו"וישם לדרך פעמיו" פירושו הליכה בדרכי ה'.

בכל מעשה המצות כולם ותלמוד תורה כנגד כולם שכולם עולים לה' ע"י פנימית הלב ביתר שאת ומעלה מעלה מעלייתן לה' ע"י חיצוניות הלב עכ"ל.¹²²

בקיום כל המצוות, ותלמוד תורה כנגד כולן; שכן כולן עולות לה' באמצעות פנימיות הלב ביתר שאת ובמעלה גבוהה לאין ערוך מעלייתן לה' באמצעות חיצוניות הלב. עד כאן לשונו.

הציטוט מסתיים בכך שכל המצוות, ותלמוד תורה השקול כנגד כולן, עולות גבוה הרבה יותר כשהן נעשות מתוך פנימיות הלב מאשר מתוך חיצוניות הלב. פנימיות הלב היא הנקודה העמוקה ביותר שבו, למעלה מהרגשות המודעים.

16 והיינו ע"ד מה שאנו אומרים בתפלת שבת ויו"ט קדשנו במצותיך אע"פ שאנו מברכים אשר קדשנו במצותיו שכבר קדשנו

וזה בדומה למה שאנו אומרים בתפילת שבת ויום טוב: "קדשנו במצותיך", אף שאנו מברכים: "אשר קדשנו במצותיו" — כלומר, שכבר קידש אותנו.

בשבת וביום טוב אנו מתפללים "קדשנו במצותיך", אף שכבר על כל מצווה נאמר שה' "קידשנו" כבר. השאלה היא מדוע אנו מבקשים דבר שכבר ניתן לנו.

אלא לפי כי עליית מעשה המצות לה' יש בהם מעלות ומדרגות זו למעלה מזו ועמ"ש בביאור ע"פ וארשתיך לי.^{123, 124}

אלא מפני שעליית מעשה המצוות לה' כוללת מדרגות רבות, זו למעלה מזו. וראו מה שנתבאר בביאור על הפסוק "וארשתיך לי".

התשובה היא שלעליית המצוות לה' יש מדרגות רבות, זו למעלה מזו, ואנו מבקשים להתעלות למדרגה גבוהה יותר. הדבר מתאים למה שנאמר קודם: מצוות הנעשות בפנימיות הלב עולות גבוהה יותר. הטקסט מפנה לביאור על "וארשתיך לי".

קטע 5 • 171

אמת ה': "תען לשוני"

17 ובד"ה אוסרי לגפן^{125, 126} בפ"י כמצות רצונך. וסד"ה ועשית בגדי קדש.^{127, 128} ולזאת יובן איך שע"י פנימית הלב שבח"י צדק לפניו יהלך אזי גם בחי' וישם לדרך פעמיו מלמעלה למטה הוא מבח"י עליונה יותר כו'

וכן במאמר המתחיל "אוסרי לגפן" בפירוש "כמצות רצונך", ובסוף המאמר המתחיל "ועשית בגדי קדש". ומכאן יובן כיצד באמצעות פנימיות הלב, שהיא בחינת "צדק לפניו יהלך", גם בחינת "וישם לדרך פעמיו" — ההמשכה מלמעלה למטה — היא מדרגה עליונה יותר וכו'.

הסוגריים הארוכים מוסיפים הפניות לדיון במדרגות המצוות: "כמצות רצונך" ושלוש המדרגות שב"בגדי קדש". המסקנה היא שכאשר האדם מתעלה באמצעות פנימיות הלב — "צדק לפניו יהלך" — גם ההמשכה מלמעלה, "לדרך פעמיו", נמשכת ממדרגה גבוהה יותר.

ועמ"ש בפ' וישב ע"פ ונתתי לך מהלכים^{129, 130} כו' ועד"ז יובן מה שביקש משה ליכנס לארץ כדי שיתקיימו כל המצוות על ידו¹³¹ דייקא

וראו מה שנתבאר בפרשת וישב על הפסוק "ונתתי לך מהלכים" וכו'. ועל פי זה יובן גם מדוע ביקש משה להיכנס לארץ, כדי שכל המצוות יתקיימו דווקא על ידו,

אותו רעיון מסביר את בקשת משה להיכנס לארץ ישראל: הגמרא אומרת שרצה שכל המצוות, לרבות אלה התלויות בארץ, יתקיימו "על ידו".

כדאיתא בגמרא ספ"ק דסוטה¹³² והקשו בסוף ספר פרי הארץ¹³³ על לשון ויתקיימו כולן על ידי דהוי ל"י למימר ואקיים כל המצוות כו'

כמובא בגמרא בסוף הפרק הראשון של מסכת סוטה. ובסוף ספר פרי הארץ הקשו על הלשון "ויתקיימו כולן על ידי", שהיה לו לומר "ואקיים את כל המצוות" וכו'.

כך מובא בגמרא בסוף הפרק הראשון של מסכת סוטה. בסוף הספר פרי הארץ הקשו מדוע משה אמר "ויתקיימו כולן על ידי" במקום לומר "בפשות ואקיים את כל המצוות".

ולפי מ"ש א"ש דהמצות עצמן כשיהיו נעשים ע"י משה יהיו מבחי' עליונה יותר כו' וכמובן ממ"ש סד"ה ועשית בגדי קדש הנ"ל בענין ג' מדרגות שיש במעשה המצות דרך כלל כו' ועמ"ש בביאור ע"פ ומראיך נאווה.

ועל פי מה שנתבאר כאן הדבר מובן: המצוות עצמן, כשיעשו על ידי משה, יהיו ממדרגה עליונה יותר וכו', כפי שמוכן ממה שנתבאר בסוף המאמר המתחיל "ועשית בגדי קדש", שהוזכר לעיל, בעניין שלוש המדרגות הכלליות שיש בקיום המצוות וכו'. וראו מה שנתבאר בביאור על הפסוק "ומראיך נאווה".

התשובה לפי הדברים שנתבארו כאן היא שמשה לא ביקש רק לקיים יותר מצוות; המצוות עצמן, כשהן נעשות על ידו, נמשכות ממדרגה גבוהה יותר. הדבר מתאים לשלוש המדרגות הכלליות בקיום המצוות שנתבארו במאמר על בגדי הקודש.

באגה"ק הנ"ל משמע פי' וישם לדרך פעמיו על עליית התומ"צ ממטה למעלה וזהו ע"ד פי' שני דהאריז"ל כפי' הספ"ד שם (דק"ט רע"א)

מאגרת הקודש שהוזכרה לעיל משמע ש"וישם לדרך פעמיו" פירושו עליית התורה והמצוות מלמטה למעלה; והדבר מתאים, לפירושו השני של האריז"ל בפירושו לספרא דצניעותא שם (דק"ט רע"א),

הערה על פירוש הטקסט: נראה שאגרת הקודש שהובאה לעיל מפרשת את "דרך פעמיו" כעליית התורה והמצוות מלמטה למעלה. הדבר מתאים לפירוש השני של האריז"ל ל"דרכה" בפירושו לספרא דצניעותא, החלק של הזוהר המכונה "ספר הצניעות"

דפי' דרכה היינו מקור שממנו נמשך בחי' מו"ס דעתיקא כו' אמנם לפמשי"כ דפי' וישם לדרך היינו מלמעלה למטה עד בחינת סוף המעשה.

שלפיו "דרכה" היא המקור שממנו נמשכת בחינת מוחא סתימאה דעתיק וכו'. אולם לפי מה שכתבנו, ש"וישם לדרך" פירושו, המשכה מלמעלה למטה עד בחינת סוף המעשה,

בפירוש השני "דרכה" היא המקור שממנו נמשכת בחינת מוחא סתימאה דעתיק — ה"מוח הנסתר" של עתיק, המדרגה הפנימית ביותר של כתר. ואילו המאמר הנוכחי מפרש את "דרך פעמיו" כהמשכה מלמעלה למטה, עד למישור הגשמי.

זהו ע"פ פי' הראשון דהאריז"ל הנ"ל] וזהו כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם שנמשך אמת ה' מלמעלה למטה להתלבש בעולם ואין אמת

הרי שזה מתאים לפירושו הראשון של האריז"ל שהוזכר לעיל. [וזהו משמעות "כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם": שאמת ה' נמשכת מלמעלה למטה ומתלבשת בעולם. ואין אמת

הדבר מתאים לפירושו הראשון של האריז"ל. עם סיום הסוגריים חוזר אדמו"ר הזקן למזמור: לאחר "גבר עלינו חסדו", השייך לסוכות, בא "אמת ה' לעולם" — אמתו של ה' הנמשכת לתוך העולם. וחכמינו אומרים שאין אמת אלא תורה.

אלא תורה¹³⁴ כי מדת האהבה אע"פ שהיא לדבקה בו ממש אעפ"כ אינה רק אמת של האדם ואין זה עדיין אמת ה'

אלא תורה. שכן מידת האהבה, אף שהיא מביאה לדבקות ממש בו, היא בכל זאת אמת של האדם בלבד, ועדיין אין זו אמת ה'

גם האהבה העליונה ביותר, המבקשת לדבוק בה', היא עדיין אמת אנושית: הרגשתו של האדם. עדיין אין זו אמת ה'

כי אמת ה' היינו שהוא אחד ואין עוד ואין מי שיאהב כלל ולית מחשבה תפיסא ביה¹³⁷ בעצמו ממש כביכול כ"א כאשר תפיסא בתורה¹³⁸

כי אמת ה' היא שהוא אחד ואין עוד, ואין מי שיאהב כלל; ולית מחשבה תפיסא ביה בעצמו ממש, כביכול, אלא כאשר הוא נתפס בתורה,

אמת ה' היא אחדותו המוחלטת, שבה אין שום דבר אחר, וממילא אין מי שיאהב אותו. תיקוני הזוהר אומר שאין מחשבה יכולה לתפוס בו כלל, אלא כפי שהוא נתפס בתורה.

שהיא רצונו ית' ואורייתא וקוב"ה כולא חד¹³⁹ [ועמ"ש סד"ה וארא אל אברהם בפ"י ושמי הוי' לא נודעתי להם¹⁴⁰ ומ"ש מזה שם בד"ה וידבר אלקים כו' וארא כו']

שהיא רצונו יתברך, ו"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד". [וראו מה שנתבאר בסוף המאמר המתחיל "וארא אל אברהם" בפירוש "ושמי הוי' לא נודעתי להם", ומה שנתבאר על כך שם במאמר המתחיל "וידבר אלקים... וארא".]

התורה היא רצונו של ה', ו"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד". לכן תפיסת התורה היא תפיסה בה' עצמו, למעלה מכל אהבה אנושית. הסוגריים מפנים למאמרים העוסקים ב"ושמי הוי' לא נודעתי להם".

ולכן כתיב קרוב ה' לכל קוראיו¹⁴¹ לכל אשר יקראוהו באמת זו תורה¹⁴² דוקא (וע' בסש"ב פלי"ה בהג"ה ועמ"ש ע"פ ויכתוב משה)¹⁴³

ולכן נאמר: "קרוב ה' לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת" — ו"אמת" זו תורה דווקא. (וראו בספר של בינונים, פרק ל"ה, בהגהה, ומה שנתבאר על הפסוק "ויכתוב משה").

"קרוב ה' לכל קוראיו באמת": חכמינו מפרשים "אמת" כתורה. קריאה אל ה' באמצעות התורה היא המביאה אותו לקרבת האדם. הטקסט מפנה להגהה בתניא, פרק ל"ה, ולביאור על "ויכתוב משה".

וזהו תען לשוני אמרתך¹⁴⁴ פ"י תען כענין שאמרו עונה אחריו מה שהוא אומר לפי שאינו אומר בעצמו וזוהי משמעות "תען לשוני אמרתך". פירוש תען הוא כמו שאמרו: "עונה אחריו מה שהוא אומר", מפני שאינו אומר זאת מעצמו

כעת מתבאר הפסוק של עצרת סוכות. תען פירושו "תענה" במובן של חזרה אחר אדם אחר, כמו הביטוי של חכמינו "עונה אחריו מה שהוא אומר", שנאמר על מי שחוזר על דברים שאחר אמר.

רק עונה אחר אחרים כך התפלל דוד המע"ה בעד כללות ישראל המשורשים בנפשו תען לשוני אמרתך כי התורה היא אמרתך אשר אמרתך ויצא כבר מפ"ך

אלא עונה אחר אחרים. כך התפלל דוד המלך עליו השלום בעד כלל ישראל, המושרשים בנפשו: "תען לשוני אמרתך", כי התורה היא "אמרתך" — מה שאמרת, וכבר יצא מפ"ך.

מי שעונה אינו יוצר את המילים. דוד, שנשמתו כוללת את כלל ישראל, התפלל בעדם: "תען לשוני אמרתך" — שהדיבור שלי בתורה יהיה חזרה בלבד על מה שה' כבר אמר.

וגם עתה כן הוא כי בכל יום אנו מברכין נותן התורה¹⁴⁵ שנותן לנו בכל יום¹⁴⁶ כמ"ש ואשים דברי בפיך כו'

וכך הוא גם עכשיו: בכל יום אנו מברכים "נותן התורה", מפני שהוא נותן אותה לנו בכל יום, ככתוב: "ואשים דברי בפיך" וכו'.

נתינת התורה בידי ה' אינה נחלת העבר בלבד אלא נמשכת גם כיום; לכן הברכה אומרת "נותן התורה" בלשון הווה. הדבר מקיים את הפסוק "ואשים דברי בפיך".

אלא שאני עונה אחר כך מה שאתה מוציא מפי שהוא התגלות דבר ה' באמרי פי בחי' ואמת ה' לעולם ואין אני עושה כלום אלא כמי שעונה למה שאחרים אומרים

אלא שאני עונה אחר כך את מה שאתה מוציא מפי, שהוא התגלות דבר ה' באמרי פי, בחינת "ואמת ה' לעולם". אני עושה דבר מעצמי, אלא אני כמי שעונה על דברי אחרים.

כאשר לומדים תורה בדרך זו, דבר ה' מתגלה בפיו של האדם, והאדם רק "עונה". זוהי "אמת ה'" הנמשכת בעולם.

(וזהו מעלה יתירה ועצומה שבעסק התורה ולא הכל זוכים לזה וכמ"ש בד"ה המגביהי לשבת¹⁴⁷ שזהו ענין רב יהודה שיש ב' בחינות בעסק התורה בחי' עבד כו' ע"ש).

וזו מעלה נוספת ועצומה בעיסוק בתורה, ולא הכול זוכים לכך. וכפי שנתבאר במאמר המתחיל "המגביהי לשבת", שזהו עניינו (של רב יהודה: יש שתי בחינות בעיסוק בתורה, בחינת עבד כו'; עיינו שם).

זוהי דרגה מיוחדת בלימוד התורה, שלא הכול זוכים לה. המאמר המוזכר מבחין, בקשר לאמירה על רב יהודה, בין שתי דרגות בלימוד התורה, שאחת מהן היא "בחינת עבד".

אלא שבשמע"צ זוכים נש"י ומקבלים בחינה זו להיות ואשים דברי ממש בפיך. ועיין בזהר בראשית (דף ד' ע"ב) מענין ואשים דברי בפיך^{148, 149} בפי הרמ"ז שם.¹⁵⁰

אלא שבשמיני עצרת זוכות נשמות ישראל ומקבלות בחינה זו, להיות ממש "ואשים דברי בפיך". ועיינו בזהר בראשית (דף ד' ע"ב) בענין "ואשים דברי בפיך", בפירוש הרמ"ז שם.

בשמיני עצרת כל ישראל זוכים לדרגה זו, כך שדבריו של ה' ממש נתונים בפיהם. הוזהר ופירוש הרמ"ז — רבי משה זכות — דנים בפסוק "ואשים דברי בפיך".

והיינו ע"י שמתחלה ובצל ידיע כסיתך ז' ימי הסוכות צלא דמהימנותא וע' בסמוך ומהיכן אזכה לכך מפני כל כל מצותיך צדק

וזהו באמצעות מה שמתקיים תחילה "ובצל ידי כסיתך" — שבעת ימי הסוכות, צלא דמהימנותא. וראו להלן. ומכוח מה אני

כיצד זוכים לכך? תחילה באים שבעת ימי הסוכות, שבהם הסוכה היא "צילא דמהימנותא", צל האמונה, וידו של ה' מגינה. הזכות באה משום ש"כל מצותיך צדק". (הנוסח המודפס ידיע הוא כנראה טעות דפוס במקום ידי; והמילה כל מופיעה בדפוס פעמיים.)

כי כל המצות הם המשכות לבחי צדק¹⁵¹ שתהא מתעלה בבחי' לפניך יהלך ובפרטות ע"י מצות סוכה ולולב כנ"ל.

כי כל המצוות הן המשכות לבחינת צדק, כדי שתתעלה בבחינת "לפניך יהלך"; ובפרט באמצעות מצוות סוכה ולולב, כנתבאר לעיל.

כל המצוות ממשיכות אור לתוך בחינת צדק, כנסת ישראל, ומעלות אותה לעמוד "לפניו". הדבר נעשה במיוחד באמצעות מצוות סוכה ולולב, כפי שנתבאר לעיל.

ומשם נמשך בחי' וישם לדרך פעמיו שיתגלה סוף מעשה ודבר ה' בבחי' ואמת ה' לעולם. וזהו בחי' והי האמירך היום¹⁵² שהוא מפעיל כך האמירה ומוציא מפיו:

ומשם נמשכת בחינת "וישם לדרך פעמיו", כדי שיתגלו סוף המעשה ודבר ה' בבחינת "ואמת ה' לעולם". וזהו בחינת "והי האמירך היום" — שהוא פועל כך את האמירה ומוציא אותה מפיו:

מן העלייה הזאת נמשכת ההמשכה למטה, "דרך פעמיו": דבר ה' מתגלה במדרגה הנמוכה ביותר, כ"אמת ה' לעולם". זהו "והי האמירך היום": ה' עצמו פועל את האמירה בפיו של האדם.

קטע 6 • 181-19

שמיני עצרת ולימוד התורה

18 ג וזהו ביום השמיני שאחר ימי הסוכות שנמשך להם בחי' אהבה רבה בתענוגים הנ"ל בחי' כי גבר עלינו חסדו.

ג. וזהו משמעות "ביום השמיני", לאחר ימי הסוכות, שבהם נמשכה להם בחינת אהבה רבה בתענוגים שנתבארה לעיל, בחינת "כי גבר עלינו חסדו".

החלק השלישי מסביר את הפסוק על שמיני עצרת. שבעת ימי הסוכות העניקו לישראל "אהבה רבה בתענוגים" — החיבוק של "גבר עלינו חסדו".

ואזי ביום השמיני שהוא בחי' יותר גבוה ועליונה עצרת תהיה לכם שימשיך לכם בחי' ואמת ה' לעולם בחי' והי האמירך¹⁵³ וגוי¹⁵⁴

ואז, ביום השמיני, שהוא מדרגה גבוהה ונעלית יותר, "עצרת תהיה לכם" — שיימשכו לכם בחינת "ואמת ה' לעולם", בחינת "והי האמירך" וכו'.

היום השמיני גבוה עוד יותר: העצרת היא "לכם", משום שהיא מעניקה לישראל את חלקו השני של הפסוק, "ואמת ה' לעולם" — דברי ה' הנאמרים בפייהם, "והי האמירך".

והוא ענין בחי' נשיקין שהוא התקשרות חב"ד בחב"ד^{155, 156} באחדות גמור וזהו כלל גדול ועצה היעוצה גם בכל עסק התורה לידע נאמנה כי המשנה או הגמרא או הפוסקים אשר הוא לומד

וזהו ענין בחינת הנשיקין, שהיא התקשרות חב"ד בחב"ד באחדות גמורה. וזהו עיקרון גדול ועצה טובה גם בכל לימוד תורה: לדעת בוודאות שהמשנה, הגמרא או הפוסקים שהוא לומד

זהו בחינת "נשיקין", חיבור של שכל בשכל: חב"ד של ה' מתקשר לחב"ד שלנו באחדות גמורה, בדומה לנשיקה המחברת פה אל פה. יש בכך הדרכה מעשית לכל לימוד תורה: להבין מהן באמת המשנה, הגמרא או ספרי הפוסקים שאדם לומד

הנה היא כבר אמורה והיא היא דבר ה' ואינו אלא כעונה כנ"ל. אלא שבשמיני עצרת נעשית המשכה הזאת לבחי' זו כנ"ל.

כבר נאמרו, והן הן דבר ה', והוא אינו אלא כמי שעונה, כנ"ל. אלא שבשמיני עצרת נעשית המשכה זו לבחינה זו, כנ"ל

הדברים כבר נאמרו מפי ה' והם דברו; הלומד רק "עונה". בשמיני עצרת המשכה זו נעשית בפועל: הבחינה ניתנת, ולא רק מושגת בהתבוננות.

רק שמתחלה יקויים מ"ש מקודם את ה' האמרת היום¹⁵⁷ ג"כ לשון מפעיל שאנו גורמים וממשיכים אמרית התורה וירידתה לתחתונים ע"י דביקות נפשותינו באור א"ס ב"ה באהבה רבה הנ"ל כנ"ל בענין עצרת לה' אלקיך.¹⁵⁸

אלא שתחילה צריך להתקיים מה שנאמר קודם לכן: "את ה' האמרת היום", שגם זו לשון מפעיל — שאנו גורמים וממשיכים את אמירת התורה ואת ירידתה לתחתונים, באמצעות דבקות נפשותינו באור אין סוף ברוך הוא באהבה רבה שנתבארה לעיל, כנ"ל בענין עצרת לה' אלקיך.

אך לשם כך צריך תחילה להתקיים הפסוק הקודם: "את ה' האמרת היום". אהבתנו ודבקותנו בה' — בחינת העצרת של פסח — גורמות לירידת התורה אל התחתונים. רק אחר כך ה' "מפעיל" אותנו לומר את דבריו

19 והענין הוא כמארז"ל כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו^{159, 160} פי' שע"י אתערותא דלתתא אתערותא דלעילא ורוח אייתי רוח¹⁶¹ מלמטה למעלה ואמשיך רוח¹⁶² ודבר ה' מלמעלה למטה ונקרא כנגדו.

הענין הוא כדברי חז"ל: "כל הקורא ושונה, הקב"ה קורא ושונה כנגדו". כלומר, על ידי אתערותא דלתתא באה אתערותא דלעילא; "רוח אייתי רוח" מלמטה למעלה, והיא ממשיכה רוח ודבר ה' מלמעלה למטה, וזה נקרא "כנגדו"

חז"ל אומרים שכאשר אדם לומד תורה, ה' לומד "כנגדו". הלימוד שלנו הוא אתערותא דלתתא שמביאה אתערותא דלעילא: בלשון הזהר, "רוח אייתי רוח" — נשימת התורה שלנו עולה וממשיכה למטה את דבר ה'

לפי שאין ערך דיבור האדם ומחשבתו בעסק התורה לגבי דבר ה' הממשיך בשעה זו ולכן אינה מתלבשת בו ממש רק היא בבחי' כנגדו.

מפני שאין ערך לדיבורו ולמחשבתו של אדם העוסק בתורה ביחס לדבר ה' שהוא ממשיך באותה שעה. לכן דבר ה' אינו מתלבש בו ממש, אלא הוא בבחינת "כנגדו".

הדבר הוא רק "כנגדו", מפני שדיבורו ומחשבתו של אדם אינם בני השוואה לדבר ה' שהוא ממשיך. לכן דבר ה' אינו נכנס ממש לתוך דבריו, אלא עומד מולם.

פ"י לפי שסובב עליו בבחי' מקיף [וכמ"ש כמה פירושים במ"א בענין איך הוא סובב על עלמין].

כלומר, הוא מקיף אותו בבחינת אור מקיף [וכפי שהתבארו בכמה אופנים במקום אחר עניינים שונים בשאלה כיצד הוא סובב על העולמות].

"כנגדו" פירושו שהוא מרחף מעליו כאור מקיף, באופן שבו ה' מקיף את העולמות ואינו נכנס לתוכם.

קטע 7 • 201

אלפיים שנה ושני החתנים

20 ובזה יובן ענין מארז"ל אלפים שנה קדמה¹⁶³ התורה לעולם¹⁶⁴ כי לפי פשוטו אינו מובן שקודם שנברא העולם לא הי' בחי' זמן כלל. ואיך שייד לומר אלפים שנה.

ובזה יובן מאמר חז"ל: "אלפים שנה קדמה התורה לעולם". לפי פשוטו אין הדבר מובן, שהרי קודם שנברא העולם לא הייתה

כלל בחינת זמן; כיצד אפוא אפשר לדבר על אלפיים שנה?

המדרש אומר שהתורה הייתה קיימת אלפיים שנה לפני העולם. אם מבינים זאת כפשוטו, הדבר אינו מובן, שהרי לפני הבריאה לא היה זמן כלל, ולכן אי אפשר לפרש את המילה "שנים" כפשוטה.

אלא הענין דהנה אורייתא וקוב"ה כולא חד¹⁶⁵ שהיא רצונו חת' והוא רצונו אחד שהוא סובב כ"ע וכדי להתלבש בעולם הוצרכה להתלבש בבחי' חו"ב שהן הן בחי' אלפים שנה אאלפך חכמה

אלא העניין הוא ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד" — התורה והקב"ה הם דבר אחד, שכן התורה היא רצונו יתברך, והוא רצונו אחד; והוא סובב כל עלמין. כדי שהתורה תתלבש בעולם, היה עליה להתלבש בבחינת חכמה ובינה, והן עצמן בבחינת "אלפים שנה": "שנה": "אאלפך חכמה, אאלפך בינה".

התורה היא אחד עם ה', רצונו, ולכן היא למעלה מכל העולמות. כדי להיכנס לעולם היה עליה להתלבש בחכמה ובינה, והן "אלפים שנה": את המילה "אלפיים" דורשים כרמז לשתי אותיות אל"ף, מן "אאלפך" — "אלמד אותך", הנאמר על חכמה ועל בינה. (בדפוס מופיע "חת", ולכאורה זו טעות דפוס במקום "ית", כלומר "יתברך").

אאלפך בינה^{166, 167} כו': (וביאור הענין בענין שמע"צ שהוא בחי' עצרת תהיה לכם ממש מה שבשביעי של פסח נאמר עצרת להוי' אלקיך. הענין כמ"ש והוא כחתן יוצא מחופתו.¹⁶⁸ חתן לשון יחיד. ולפעמים נאמר מצהלות חתנים^{169, 170} לשון רבים.

"אאלפך בינה" וכו'. (וביאור העניין, בעניין שמיני עצרת, שהוא בחינת "עצרת תהיה לכם" ממש, לעומת מה שנאמר בשביעי של פסח "עצרת לה' אלקיך": העניין הוא כפי שכתוב "והוא כחתן יוצא מחופתו". "חתן" נאמר בלשון יחיד, ולעיתים נאמר "מצהלות חתנים" בלשון רבים.)

כעת באה בסוגריים ארוכים הבהרה נוספת של עיקר המאמר. מדוע שמיני עצרת הוא "לכם", ואילו בפסח נאמר "לה' אלקיך"? המפתח הוא דימוי החתן: בתהילים מדובר בחתן אחד, ואילו בברכת הנישואין מדובר בחתנים בלשון רבים.

והענין כי הבנה ביום חתונתו¹⁷¹ זה¹⁷² מתן תורה. כי חתן חות דרגא¹⁷³ ירידת והמשכת אור א"ס למטה. ולכן ניתנה התורה בה' קולות¹⁷⁴ קול הוא המשכה.¹⁷⁵

והעניין הוא ש"ביום חתונתו" הוא מתן תורה. שכן "חתן" הוא מלשון "נחות דרגא" — ירידה ממדרגה, ירידת אור אין סוף והמשכתו למטה. לכן התורה ניתנה בחמישה קולות; קול הוא המשכה.

הגמרא אומרת ש"יום חתונתו" הוא מתן תורה, והמילה "חתן" נדרשת מלשון "נחות דרגא" — ירידה ממדרגה. החתונה היא ירידתו של ה' אל ישראל באמצעות התורה; "חמישה קולות" שבמתן תורה הם חמש מדרגות של ירידה זו. (בדפוס מופיעות המילים "הבנה" ו"חות", ולכאורה הן טעויות דפוס במקום "וביום" ו"נחות", כלומר "ביום" ו"ירידה").

שלהיות המשכת התורה מלמעלה עד למטה יש בזה ה' בחי' המשכות זו אחר זו הא' המשכת אור א"ס בחכמה אאלפך חכמה בינה הב' מהחכמה למדות ואח"כ במחודמ"ע וכמ"ש במ"א.

כדי שהתורה תימשך מלמעלה עד למטה ממש, יש בה חמש מדרגות של המשכה, זו אחר זו: הראשונה היא המשכת אור אין סוף בחכמה — "אאלפך חכמה, אאלפך בינה"; השנייה היא מחכמה למדות; ולאחר מכן למחשבה, דיבור ומעשה, כפי שהתבאר במקום אחר.

חמש המדרגות הן: מאור אין סוף לחכמה (ולבינה), מחכמה למדות, ולאחר מכן למחשבה, לדיבור ולמעשה. (הקיצור "במחודמ"ע" פירושו ככל הנראה "במחשבה, דיבור ומעשה".)

אך דרך כלל הם ב' בחי' חתן. הא' המשכת האור בחכמה דאצילות והוא התורה שלמעלה והחכמה מאירה בכל עולם האצילות.

אולם בדרך כלל מדובר בשתי בחינות של חתן. הראשונה היא המשכת האור בחכמה דאצילות; זו התורה כפי שהיא למעלה, והחכמה מאירה בכל עולם האצילות.

אפשר לכלול את המדרגות הללו בשני "חתנים", כלומר בשתי ירידות. הראשונה היא כניסת האור לחכמה דאצילות, העולם העליון ביותר; התורה כפי שהיא למעלה.

הבי עוד ירידה שניה מה שנמשך להתלבש בתורה דבריהא שהיא רק בחיי נובלות חכמה שלמעלה¹⁷⁶ משא"כ עצמיות ח"ע נאמר ע"ז ופני לא יראו¹⁷⁷ וכמ"ש באגה"ק ע"פ עוטה אור.¹⁷⁸

השנייה היא ירידה נוספת, שבה הדבר נמשך להתלבש בתורה דבריהא, שהיא רק בחינת "נובלות חכמה שלמעלה". לעומת זאת, על עצמות חכמה עילאה נאמר "ופני לא יראו", כפי שמוסבר באיגרת הקודש על הפסוק "עוטה אור".

הירידה השנייה היא ירידה נוספת אל התורה דבריהא, עולם הנבראים, שאותה מכנה המדרש "נובלות חכמה שלמעלה". עצמות חכמתו של ה' נותרת נסתרת: "ופני לא יראו".

וכ"כ בלק"ת בתחלת פ' בראשית¹⁷⁹ שהתורה שלפניו נקרא תורת הבריהא ועמ"ש מזה בפ' עקב¹⁸⁰ גבי ברכת הארץ שזהו ענין על תורתך שלמדתנו. דפ"י תורתך היינו התורה כמו שהיא באצילות ושלמדתנו היינו כמו שנמשכה בבריהא.

וכך כתוב בלקוטי תורה בתחילת פרשת בראשית, שהתורה שלפנינו נקראת "תורת הבריהא". וראו מה שהתבאר על כך בפרשת עקב, בעניין ברכת הארץ, שזהו ענין "על תורתך שלמדתנו": "תורתך" היא התורה כפי שהיא באצילות, ו"שלמדתנו" היא כפי שנמשכה בבריהא.

בלקוטי תורה של האריז"ל, כפי שמציינת הערת קה"ת, התורה שיש לנו נקראת "תורת הבריהא". הנוסח בברכת המזון "תורתך שלמדתנו" רומז לשתי המדרגות: "תורתך" כפי שהיא באצילות, ו"שלמדתנו" כפי שירדה לבריהא.

ועמ"ש מענין זה בפ' שלח בד"ה אני דפי ציצית כפי" בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה¹⁸¹ ועמ"ש מענין כי בחי חתן בד"ה שיר השירים וכ"ה לבכתני¹⁸² בפ"י פנחס.¹⁸³

וראו מה שהתבאר בעניין זה בפרשת שלח, בדיבור המתחיל "אני [ה' אלקיכם]" שבפרשת ציצית, בפירוש "בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה". וראו מה שהתבאר בעניין שתי בחינות החתן בדיבור המתחיל "שיר השירים", ובדיבור המתחיל "לבכתני" שבפרשת פינחס.

הפניות נוספות: הפסוק "בתורת ה'" ו"בתורתו" — התורה של ה' והתורה של הלומד — ומאמרים על שתי בחינות החתן.

אך יש עוד מעלה יתירה להיות בחינת והוא כחתן דהיינו גילוי פנימית¹⁸⁴ התורה לעתיד אשר אותה ההמשכה שבפנימית ח"ע דאצילות מה שלמעלה מסדר ההשתלשלות תהיה מתגלה ג"כ למטה ממש בבי"ע.

אך יש מעלה יתירה: להיות בבחינת "והוא כחתן". היינו גילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא, כאשר אותה המשכה שבפנימיות חכמה עילאה דאצילות, שלמעלה מסדר ההשתלשלות, תתגלה גם למטה ממש, בבריהא, ביצירה ובעשיה.

למעלה משתי המדרגות עומד "החתן" היחיד של העתיד: פנימיות התורה, עצמות חכמתה של אצילות, שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות, תתגלה למטה ממש, בעולמות בריאה, יצירה ועשיה.

ונמצא יהי רק בחי חתן אחד שיהיה הגילוי למטה כמו למעלה ממש. ועמ"ש בד"ה כי תשמע בקול מה שמלובש בתוך הקול.

נמצא שתהיה רק בחינת חתן אחת, שכן הגילוי למטה יהיה ממש כפי שהוא למעלה. וראו מה שהתבאר בדיבור המתחיל "כי תשמע בקול", על מה שמתלבש בתוך הקול.

אז יהיה רק חתן אחד, מפני שמה שלמטה יהיה בדיוק כפי שהוא למעלה, בלי פער בין שתי הירידות. המאמר על "כי תשמע בקול" עוסק במה שמתלבש בתוך הקול.

שהוא מה שלמעלה מבחינת הה' קולות עצמן כו' ועד"ז ממש יובן ההפרש בין בחינת עסק התורה סתם לבחינת תען לשוני אמרתך שבחינת תען כו' היינו שאמרתך ממש

וזהו מה שלמעלה מבחינת חמשת הקולות עצמם וכו'. ובאופן זה ממש יובן ההבדל בין בחינת עסק התורה סתם לבחינת "תען לשוני אמרתך": בחינת "תען" וכו' פירושה "אמרתך" עצמה

מה שנמצא בתוך הקול הוא למעלה אפילו מחמשת הקולות. כך יובן גם ההבדל בין לימוד תורה רגיל לבין "תען לשוני אמרתך": במקרה השני דבר ה' עצמו מגיע אל הלומד.

כמו שהתורה היא למעלה נמשך ומתלבש בפי הלומד וזהו ענין ואשים דברי ממש בפ"ך¹⁸⁵ אלא שאני עונה אחריו. משא"כ בסתם עסק התורה היינו רק בחי הארה מהדבור עליון שנמשך למטה.

כפי שהתורה היא למעלה, נמשך ומתלבש בפי הלומד. וזהו ענין "ואשים דברי ממש בפ"ך", אלא שאני עונה אחריו. לעומת זאת, בעסק התורה סתם יש רק בחינת הארה מן הדיבור העליון שנמשכת למטה

אותו דבר, כפי שהוא למעלה, מתלבש בפי הלומד: "ואשים דברי בפ"ך", והלומד רק עונה אחריו. בלימוד הרגיל יורדת למטה רק הארה מן הדיבור העליון.

וזהו ההפרש בין שש"פ שנאמר עצרת להוי' אלקיך שהוא ענין המשכה בתורה שלמעלה. שמבחינת כי הוי' אלקיך אש אוכלה הוא כטבע האש להסתלק כו' יומשך להיות המשכה בתומ"צ.

וזהו ההבדל בין שביעי של פסח, שנאמר בו "עצרת לה' אלקיך", והוא ענין המשכה בתורה שלמעלה: מן הבחינה של "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא", שטבעה של האש להסתלק וכו', תימשך המשכה לתורה ולמצוות

זהו ההבדל בין שני ימי העצרת. בפסח נאמר "לה' אלקיך": התורה שלמעלה נמשכת למטה. ה', שכמו האש טבעו להסתלק כלפי מעלה, נמשך לתוך התורה והמצוות.

אבל עכ"ז אין המשכה זו עצמה כמו שהיא למעלה נמשך ונתגלה למטה כי אם רק בחי' נובלות כו'.
אבל בשמיני עצרת שנאמר עצרת תהיה לכם היינו שהמשכה זו עצמה שלמעלה נמשך ונתגלה למטה
לכם ממש):¹⁸⁶

אך למרות זאת, המשכה זו עצמה, כפי שהיא למעלה, אינה נמשכת ומתגלה למטה; רק בחינת "נובלות" וכו' נמשכת. אבל
(בשמיני עצרת, שנאמר בו "עצרת תהיה לכם", המשכה זו עצמה שלמעלה נמשכת ומתגלה למטה, לכם ממש

בפסח נמשכות למטה רק "נובלות", ולא התורה כפי שהיא למעלה. בשמיני עצרת, לעומת זאת, "לכם" פירושו שהאור עצמו כפי שהוא
למעלה מתגלה למטה, לישראל ממש: שני החתנים נעשים אחד.

בעבודה

על האדם לקבוע זמנים שבהם ינקה את דעתו מעסקיו ומענייני העולם, כל אחד לפי מדרגתו, כיציאת מצרים הפרטית שלו; עליו להיות
שפל בעיני הכול, כדי שהאהבה הבאה מתוך החושך תוכל להאיר בו, ולהיות בתשובה כל ימיו. ובכל לימוד תורה עליו לדעת שהמשנה,
הגמרא או ספרי ההלכה שהוא לומד הם דבר ה' שכבר נאמר, ושהוא רק מי שמשיב עליו

שאלות לשיחה

1. מדוע אהבתו של בעל תשובה גדולה מאהבתו של צדיק גמור, וכיצד מסביר המאמר זאת באמצעות "יתרון האור מן החושך"?
2. מה פירוש הדבר שעצרת של פסח מעכבת את הנשמה, ומדוע העיכוב הזה נחוץ כדי שתהיה דירת ה' בתחתונים?
3. מדוע גם אהבת ה' הנעלית ביותר נקראת רק "אמת האדם", ואילו התורה היא "אמת ה'?"
4. מה משתנה בלימוד התורה כאשר האדם לומד כמי ש"משיב" על דבר ה', וכיצד שמיני עצרת קשור לכך?
5. כיצד שני ה"חתנים", אצילות ובריאה, מסבירים את ההבדל בין "עצרת להוי' אלקיך" לבין "עצרת לכם"?

הערות

פסוקה 1

- 1 ציווי התורה על היום השמיני שלאחר שבעת ימי סוכות: "ביום השמיני עצרת תהיה לכם". המאמר כולו מסביר מדוע עצרת זו היא "לכם"

במדבר כ"ט:35 ליה Numbers 29:35

ביום השמיני עצרת תהיה לכם כלי-מלאכת עבודה לא תעשו:

On the eighth day ye shall have a solemn assembly: ye shall do no manner of servile work;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

2 עצרת להוי אלהיך

על היום השביעי של פסח אומרת התורה: "וביום השביעי עצרת להוי אלקיך". הניגוד בין שני הניסוחים הוא שאלת הפתיחה של המאמר

דברים ט"ז:8 ח' Deuteronomy 16:8

ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת Havayah אלקיך לא תעשה מלאכה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

3 ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך

פסוק קריאת שמע המצווה לאהוב את ה' בכל הלב, הנפש והמאור. המאמר מפרש את שלושת הביטויים כשלוש דרגות של אהבה, זו למעלה מזו

דברים ו'5 ח' Deuteronomy 6:5

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 בשני יצריך ביצ"ט וביצה"ר

המשנה מפרשת "בכל לבבך" כ"בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כהפיכת אש היצר הרע לאהבה

משנה ברכות ט'ה' Mishnah Berakhot 9:5

חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר (דברים ו) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. בכל לבבך, בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע. ובכל נפשך, אפלו הוא נוטל את נפשך. ובכל מאודך, בכל ממונה. דבר אחר בכל מאודך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לה הוי מודה לו במאד מאד. לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח, שהוא מכון כנגד בית קדשי הקדשים. לא יכנס להר הפית במקלו, ובמנעלו, ...

One must bless [G-d] for the evil in the same way as one blesses for the good, as it says, "And you shall love the L-rd your G-d with all your heart, with all your soul and with all your might" (Deuteronomy 6:5). "With all your heart," with your two impulses, the evil impulse as well as the good impulse. "With all your soul" even though he takes your soul [life] away from you. "With all your might" with all your money. Another explanation, "With all your might" whatever treatment ...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

5 למילים האלה Deuteronomy 30:6 הערת קה"ת מפנה ל

דברים ל'6 ח' Deuteronomy 30:6

ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למעו חייך:

And the L-RD thy G-d will circumcise thy heart, and the heart of thy seed, to love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, that thou mayest live.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

2 פסוקה

- 6 הבטחת הנביא שהעמים יקבלו שפה ברורה לקרוא בשם ה' ולעבדו "שכם אחד". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כהפיכת שורשי התאוה הגשמית לעתיד לבוא.

צפניה ג'9 ט' Zephaniah 3:9

כי-אז אהפך אל-עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד:

For then will I turn to the peoples A pure language, That they may all call upon the name of the L-RD, To serve Him with one consent.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

7 ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך

יעקב נותן ליוסף "שכם אחד על אחיך". אדמו"ר הזקן מפרש "שכם אחד" כדרגה שבה ה"אהור" נהפך ל"אחד", בירור המיוחד ליוסף

בראשית כ"ח:22 ח' Genesis 48:22

ואני נתתי לך שכם אחד על-אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי:

Moreover I have given to thee one aportion above thy brethren, which I took out of the hand of the Amorite with my sword and with my bow.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 והנה אנחנו מאלמים אלומים

חלום האלומות של יוסף, שהוא הפסוק הפותח את המאמר שאליו מפנה כאן הטקסט לעניין הבירור של יוסף

בראשית ל"ז:7 ח' Genesis 37:7

והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלקמתי וגם-נצבה והנה תסבינה אלקמתיכם ותשתחווין לאלקמתי:

for, behold, we were binding sheaves in the field, and, lo, my sheaf arose, and also stood upright; and, behold, your sheaves came round about, and bowed down to my sheaf.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

- 9 תפילתו של אליהו בהר הכרמל: "ואתה הסיכות את לבם אחורנית". הפסוק משמש כאן לתיאור הצד "אחורי", המופנה הרחק מן הקדושה, שיתפך

מלכים א' י"ח:ל"ז I Kings 18:37

עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי וְיִדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה ה' הָאֱלֹקִים וְאַתָּה הַסֹּבֵת אֶת־לִבָּם אַחֲרֵינִי:

Hear me, O L-RD, hear me, that this people may know that Thou, L-RD, art G-d, for Thou didst turn their heart backward.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

- 10 כי לא ידח ממנו נדח

"לא ידח ממנו נדח". הפסוק תומך בקריאת "ואהבת" כהבטחה שכל נשמה תגיע בסופו של דבר לאהבת ה'

שמואל ב' י"ד:יד II Samuel 14:14

כִּי־מוֹת נָמוֹת וְכַמֹּם הַנִּגָּרִים אֶרְצָה אֲשֶׁר לֹא יֵאָסֶפוּ וְלֹא־יִשָּׂא אֱלֹקִים נֶפֶשׁ וְחֹשֶׁב מִחֲשֹׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח:

For we must needs die, and are as water spilt on the ground, which cannot be gathered up again; neither doth G-d respect any person; but let him devise means, that he that is banished be not an outcast from him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

- 11 ובכל נפשך

הביטוי השני בפסוק האהבה, המתפרש כאן כאהבה נעלית יותר של הנפש עצמה.

דברים ו':ה Deuteronomy 6:5

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

- 12 נפשי אויתיך

"נפשי אויתיך בלילה". הפסוק מתאר כיסופים של הנשמה לה', שאין להם מושא גשמי.

ישעיהו כ"ו:ט' Isaiah 26:9

נַפְשִׁי אוֹתִיךָ בַּלַּיְלָה אֶחֱיֹרָחִי בְּקִרְבִּי אֲשַׁחֲרֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ לְאֶרֶץ צָדִיק לְמִדּוֹ יִשְׁבִּי תָבֵל:

With my soul have I desired Thee in the night; Yea, with my spirit within me have I sought Thee earnestly; For when Thy judgments are in the earth, The inhabitants of the world learn righteousness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

- 13 וכלי בית ה'

"כלי בית ה'", ביטוי המתאר כאן את הצדיקים ככלים לאלוקות. אותו ביטוי יהיה חשוב בהמשך: הצדיקים עדיין בבחינת "כלים"

ירמיהו כ"ח:ג' Jeremiah 28:3

בְּעוֹד שְׁנַתִּים יָמִים אָנִי מְשִׁיב אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶת־כָּל־כְּלֵי בֵּית ה' אֲשֶׁר לָקַח נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיְבִיאֵם בָּבֶל:

Within two full years will I bring back into this place all the vessels of the L-RD'S house, that Nebuchadnezzar king of

Babylon took away from this place, and carried them to Babylon;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

- 14 היכל ה' המה

הביטוי "היכל ה' המה", המיוחס כאן לנשמות הצדיקים, שבהן אהבה זו בוערת.

ירמיהו ז':ד' Jeremiah 7:4

אַל־תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל־דִּבְרֵי הַשֶּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הֵמָּה:

Trust ye not in lying words, saying: 'The temple of the L-RD, the temple of the L-RD, the temple of the L-RD, are these.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

- 15 גדול ה' ומהולל מאד

"גדול ה' ומהולל מאד, ולגדולתו אין חקר". המילה "מאד" מקשרת בין גדולתו הבלתי נתפסת של ה' לבין האהבה הבלתי מוגבלת של "מאדך"

תהילים קמ"ה:ג' Psalms 145:3

גָּדוֹל ה' וּמִהָלָל מְאֹד וְלִגְדֻלְתּוֹ אֵין חֶקֶר:

Great is the L-RD, and highly to be praised; And His greatness is unsearchable.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, ג.

- 16 במקום שבע"ת עומדים

דברי רבי אבהו, שצדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקום שבעלי תשובה עומדים. הדברים מובאים כהוכחה שבעלי תשובה מגיעים לאהבת "מאדך".

ברכות ל"ד ב"ב כ"ג-כ"ג Berakhot 34b:22-23

וּפְלִיגָא דְרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: מְקוֹם שֶׁבְּעָלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין — צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵינָם עוֹמְדִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וּלְקְרֹב". "לְרַחוּק" בְּרִישָׁא, וְהָדָר "לְקְרֹב". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָהּ: מֵאֵי "רַחוּק" — שֶׁהִיא רַחוּק מִדְּבַר עֲבִירָה מַעֲיָרָא. וּמֵאֵי "קְרֹב" — שֶׁהִיא קְרֹב לְדְּבַר עֲבִירָה, וְנִתְרַחַק מִמֶּנּוּ הַשֵּׁתָא.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off [from G-d]" first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and what ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לד, ב.

- 17 אם אני כאן הכל כאן

הקטע מופיע למטה. Sukkah 53a:3 המילים כאן מצטטות את

סוכה נ"ג א:ג' Sukkah 53a:3

תנאי: אָמְרוּ עָלָיו עַל הַלֵּל הַזֶּה, כְּשֶׁהָיָה שָׂמַח בְּשִׂמְחַת בֵּית הַשְּׂוָאָה, אָמַר כֵּן: אִם אֲנִי כָּאן — הַכֵּל כָּאן, וְאִם אֵינִי כָּאן — מִי כָּאן. הוּא הָיָה

לא יגורך רע

22

הקטע מופיע למטה Psalms 5:5 המילים כאן מצטטות את

תהילים ה:ה'Psalms 5:5

כי לא אֶל־חֶפְצְךָ־שֶׁעֲתָה לֹא יִגְרֶךָ רָע:

For Thou art not a G-d that hath pleasure in wickedness; Evil shall not sojourn with Thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים ה, ה.

ברע"מ פ' בא (דמ"ב ב')

23

Maamarei Admur HaZaken. הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד

הערת קה"ת

מבואר במאמרי אדה"ז הקצרים עי שיא ואילך.

והיינו בחי' יסודות דאוי"א

24

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

ראה וככה — תרל"ז עי קנח ואילך.

בוהר (ס"פ בלק

25

Or HaTorah. הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד

הערת קה"ת

ראה גם אוה"ת פ' תשא עי איתתקלו ושם מציין לכאן.

ענין הקפות . . ואינו אלא מנהג

26

Siddur im Dach. הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד

הערת קה"ת

רמ"א בשו"ע או"ח סתרס"ט. בסידור עם דא"ח רסט, ב "והוא ענין המנהג נביאים בהקפות שאינו גם מד"ס אלא מנהג נביאים בלבד". וראה בלקו"ש חכ"ט ע' 227 הערה 54 הצ"ע בזה.

וקרוב לזה נתבאר במ"א בענין תפלת ערבית

27

Biurei HaZohar. הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד

הערת קה"ת

ראה ביאוה"ז לאדה"א יג סע"ד. ביאוה"ז להצ"צ כרך א עי פה. וראה לקמן שה"ש כד, ב.

אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני

28

הקטע מופיע למטה Ecclesiastes 7:23 המילים כאן מצטטות את

קהלת ז':כ"גEcclesiastes 7:23

כָּל־זֶה נִסִּיתִי בְּחִכְמָה אֲמַרְתִּי אֲחַכְמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי:

All this have I tried by wisdom; I said: 'I will get wisdom'; but it was far from me.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ז, כג.

ותתצב אחותו מרחוק

29

הקטע מופיע למטה Exodus 2:4 המילים כאן מצטטות את

שמות ב':דExodus 2:4

וַתִּתְצַב אָחֹתוֹ מֵרָחֵק לִדְעָה מֶה־עָשָׂה לוֹ:

And his sister stood afar off, to know what would be done to him.

אומר כן: מקום שאני אוהב — שם רגלי מוליכות אותי. אם תבא אל ביתי — אני אבא אל ביתך, אם אתה לא תבא אל ביתי — אני לא אבא אל ביתך, שנאמר: "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך ובִּרְכִיתִיךָ".

It was taught: They said about Hillel the Elder that when he used to rejoice at the Simchat Bet Hashoevah, he used to say: If I am here, everyone is here; but if I am not here, who is here? He also used to say: "To the place that I love, there my feet take me. If you will come into my House, I will come into your house. If you will not come to my House, I will not come to your house, as it is said, "In every ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

הערת קה"ת

סוכה נג, א.

וכדפי' בזהר בהשמטות

18

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

ח"א דף רסא, ב.

ובפי' בראשית (דף א') פי'

19

Or HaTorah. הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד

הערת קה"ת

ראה אוה"ת סידור עי קכח מה שכתב בשם הרמ"ז.

ותושע לו ימינו

20

למילים האלה Psalms 98:1 הערת קה"ת מפנה ל

תהילים צ"ח:אPsalms 98:1

מְזֻמָּר שִׁירוֹ לַה' שִׁיר חֲדָשׁ כִּי־נִפְלְאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוּ וְזוֹרַע קֶדְשׁ:

A Psalm. O sing unto the L-RD a new song; For He hath done marvellous things; His right hand, and His holy arm, hath wrought salvation for Him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

איוב מ':ידJob 40:14

וְגַם־אֲנִי אוֹדֶךָ כִּי־תוֹשַׁע לִךָ יְמִינֶךָ:

Then will I also confess unto thee That thine own right hand can save thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה תהלים צח, א. איוב מ, יד.

רגלי יורדות מות

21

הקטע מופיע למטה Proverbs 5:5 המילים כאן מצטטות את

משלי ה:הProverbs 5:5

רַגְלֶיהָ יֵרְדוּת מוֹת שְׂאוֹל צַעְדֶּיהָ יִתְמָכוּ:

Her feet go down to death; Her steps take hold on the nether-world;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ה, ה.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

שמות ב, ד.

30 אמור לחכמה אחותי את

הקטע מופיע למטה Proverbs 7:4 המילים כאן מצטטות את

משלי ז'ד"ד: Proverbs 7:4

אמר לחכמה אחתי את ומדע לבינה תקרא:

Say unto wisdom: 'Thou art my sister', And call understanding thy kinswoman;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

משלי ז, ד.

31 כאיש אשר אמו תנחמו

הקטע מופיע למטה Isaiah 66:13 המילים כאן מצטטות את

ישעיהו ס"ו:י"ג: Isaiah 66:13

כאיש אשר אמו תנחמו בן אנכי אנהמכם ובירושלם תנחמו:

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you; and ye shall be comforted in Jerusalem.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

ישעיי סו, יג.

32 בן חכם ישמח אב

הקטע מופיע למטה Proverbs 10:1 המילים כאן מצטטות את

משלי י"א: Proverbs 10:1

משלי שלמה בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו:

The proverbs of Solomon. A wise son maketh a glad father; but a foolish son is the grief of his mother.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

משלי י, א, טו, כ.

33 לפני ה' תטהרו

הקטע מופיע למטה Leviticus 16:30 המילים כאן מצטטות את

ויקרא ט"ז: Leviticus 16:30

כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:

For on this day shall atonement be made for you, to cleanse you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

ויקרא טז, ל.

34 מ"ש במ"א ע"פ אז יבקע

הקטע מופיע למטה Deuteronomy 16:8 המילים כאן מצטטות את

הערת קה"ת

סידור רנו, ד ואילך.

לרחוק שנעשה קרוב

דברי רבי אבהו, שצדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקום שבעלי תשובה עומדים. הדברים מובאים כהוכחה שבעלי תשובה מגיעים לאהבת "מאדך".

ברכות ל"ד ב:י"ז-י"ח: Berakhot 34b:17-18

אמרו עליו על רבי חנינא וכו': מנא הני מילי? אמר רבי יהושע בן לוי: דאמר קרא: "בורא גיב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו". אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם, ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם, ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו. אבל תלמידי חכמים עצמן — עין לא ראתה אלקים וזולתה יעשה למחכה לו".

They declared concerning R. Hannina b. Dosa, etc. Whence is this? R. Joshua b. Levi said: For the Scriptures state, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near, saith the L-rd that createth the fruit of the lips; and I will heal him" (Is.lvii. 19). R. Hiyya b. Abba said in the name of R. Johanan: Every prophet prophesied only to marry his daughter to a disciple of the wise, and for him who transacts the affairs of a disciple of the wise ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לד, ב.

36 להבין מ"ש ביום השמעי"צ

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד Maamarei Admur HaZaken.

הערת קה"ת

נאמר בשנת תקנ"ה או שנת תק"ס — ראה ברשימת המאמרים שבסוף מאמרי אדה"ו הקצרים עי תריס הערה 101. ולהלן ברשימת הכתבי-יד. קטע מהתחלת הדרוש נעקת באוה"ת ויקרא כרך ב ע' תנג עם הוספות.

37 ביום השמיני עצרת

הקטע מופיע למטה Numbers 29:35 המילים כאן מצטטות את

במדבר כ"ט: Numbers 29:35

ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל־מלאכת עבודה לא תעשו:

On the eighth day ye shall have a solemn assembly: ye shall do no manner of servile work;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

במדבר כט, לה.

38 עצרת לה' אלקיך

הקטע מופיע למטה Deuteronomy 16:8 המילים כאן מצטטות את

דברים ט"ז: Deuteronomy 16:8

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת וּבֵיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לְהָאֱלֹהִים לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

דברים טז, ח.

39 ואהבת את ה'א בכל לבבך

הביטוי השלישי בפסוק האהבה, "בכל מאדך", המתפרש כאן כאהבה בלי גבול.

דברים ו':ה:5 Deuteronomy

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ה.

40 בשני יצירך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

ברכות פ"ט, מ"ה.

41 לאהבת ה'

Or HaTorah: הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד

הערת קה"ת

באוה"ת ויקרא כרך ב ע' תנד נמצא הגהה, והדרך המביא את האדם לאהבה זו, נעתק מת"א פה, ג.

42 כי אז אהפוך אל עמים

הקטע מופיע למטה Zephaniah 3:9 המילים כאן מצטטות את

צפניה ג':ט:9 Zephaniah

כִּי־אֶזְכֹּר אֶהְפֹּךְ אֶל־עַמִּים שְׂפָה בְרוּרָה לְקֹרֵא כָלֶם בְּשֵׁם ה' לְעַבְדּוֹ שְׂכֵם אֶחָד:

For then will I turn to the peoples A pure language, That they may all call upon the name of the L-RD, To serve Him with one consent.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

צפני ג, ט.

43 שפה ברורה לקרוא כולם כו' והוא ענין אתהפכא חשוכא לנהורא ולעבדו

Or HaTorah: הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד

הערת קה"ת

באוה"ת שם: שפה ברורה אתהפכא חשוכא לנהורא וזהו לקרוא כו'. ולעבדו.

44 ואתה הסכות את לכם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

מ"א יח, לו.

45 ואני נתתי לך שכם אחד

הקטע מופיע למטה Genesis 48:22 המילים כאן מצטטות את

בראשית מ"ח:כ"ב Genesis

וְאֶנִּי נָתַתִּי לְךָ שְׂכֵם אֶחָד עַל־אֲחִיךָ אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֹמְרִי בְּחֶרֶב וּבְקִשְׁתִּי:

Moreover I have given to thee one aportion above thy brethren, which I took out of the hand of the Amorite with my sword and with my bow.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מח, כב.

46 [וזהו . . בכל מאדך]

Or HaTorah: הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד

הערת קה"ת

באוה"ת שם נמצא במקומו הוספה אחרת "והיינו ע"י שלע"ל יהי ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר כו' בראי חושיות איך כי הוא חייך". וזהו ואהבת.

47 כי לא ידח ממנו נדח

הקטע מופיע למטה II Samuel 14:14 המילים כאן מצטטות את

שמואל ב י"ד:י"ד II Samuel

כִּי־מֹת נָמוּת וְכַמִּים הַנִּגְרִים אֶרְצָה אֲשֶׁר לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא־יִשָּׂא אֱלֹהִים נֶפֶשׁ וְחֶשֶׁב מִחֻשְׁבוֹת לְכָל־יָד יָדָח מִמֶּנּוּ נִדָּח:

For we must needs die, and are as water spilt on the ground, which cannot be gathered up again; neither doth G-d respect any person; but let him devise means, that he that is banished be not an outcast from him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה ש"ב יד, יד.

48 נפשי אויתך

הקטע מופיע למטה Isaiah 26:9 המילים כאן מצטטות את

ישעיהו כ"ו:ט:9 Isaiah

נַפְשִׁי אוֹיְתְךָ בַּלַּיְלָה אֶרְוִיחִי בְּקֶרְבִּי אֲשַׁחֲרֶךָ כִּי כֹאֲשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ לְאֶרֶץ צָדִק לְמַדּוֹ יִשְׁבִּי תָבֵל:

With my soul have I desired Thee in the night; Yea, with my spirit within me have I sought Thee earnestly; For when Thy judgments are in the earth, The inhabitants of the world learn righteousness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י כו, ט.

49 היכל ה' המה וכלי בית ה'

הקטע מופיע למטה Jeremiah 7:4 המילים כאן מצטטות את

ירמיהו ז':ד:4 Jeremiah

אֶל־תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל־דִּבְרֵי הַשָּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הִמָּה: Trust ye not in lying words, saying: 'The temple of the L-RD, the temple of the L-RD, the temple of the L-RD, are these.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה ירמ"י ז, ד. כח, ג.

5 פסקה

50 כיתרון האור מן החושך

"כיתרון האור מן החושך". אדמו"ר הזקן מפרש את "מן החושך" כ"מתוך החושך": אור היוצא מן החושך נעלה יותר.

קהלת ב':י"ג Ecclesiastes

וְרָאִיתִי אֲנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לְחֻכְמָה מִן־הַסִּכְלוּת כִּיתְרוֹן הָאֹר מִן־הַחֹשֶׁךְ:

Then I saw that wisdom excelleth folly, as far as light excelleth darkness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

קהלת ב, יג.

51 בד"ה שמאלו . . בפ' כי תשא

המאמר מפתח את כיסופי הנפש לצאת מגבולותיה ולדבוק בה, אהבת בעלי
התשובה המתוארת כאן.

הערת קה"ת

ראה תו"א פה, ג ואילך. ואולי הכוונה לדרך פו, ב.

52 זדונות נעשו כזכיות

דברי ריש לקיש שהתשובה מאהבה הופכת זדונות לזכיות. כאן מוסבר
הדבר באמצעות האהבה רבה שהחטאים מעוררים.

Yoma 86b:3 ב"ג: יומא פ"ו

אמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר:
"שוכה ישראל עד ה' אלקיה כי כשלת בעונך", ה' "עון" — מזיד הוא,
וקא קרי לקה מכשול. איני?! והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה
שזדונות נעשות לו כזכיות, שנאמר: "ובשוב רשע מרשעתו ועשה
משפט וצדקה עליהם (חיה) יחיה!" לא קשאי: כאן מאהבה, כאן מיראה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יומא פו, ב.

53 כלי שנגמר מלאכתו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה כלים ספ"ד ואילך.

54 הפסוק מדבר על נשמות "שופכות אל חיק אמותם". אדמו"ר הזקן שואל את הביטוי לתיאור הנפש הנשפכת אל חיק אביה, אין סוף

Lamentations 2:12 ב"י: איכה

לאמתם יאמרו איה דגן ויין בהתעטפם כחלל ברחבות עיר בהשתפך
נפשם אל-חיק אמתם:

They say to their mothers: 'Where is corn and wine?' When
they swoon as the wounded In the broad places of the city,
When their soul is poured out Into their mothers' bosom.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6 פסקה

55 הוי שפל רוח בפני כל אדם

מאמרו של רבי מאיר: "מאד הוי שפל רוח בפני כל אדם". אדמו"ר הזקן
מציג את הענווה כדרך לאהבה הבאה מתוך החושך.

Pirkei Avot 4:10 ד"ר: משנה אבות ד'

רבי מאיר אומר, הוי ממצעט בעסק, ועסק בתורה. והוי שפל רוח בפני
כל אדם. ואם בטלת מן התורה, לש לך בטלים הרבה כנגדך. ואם עמלת
בתורה, יש לו שכר הרבה לתן לך:

Rabbi Meir said: Engage but little in business, and busy
yourself with the Torah. Be of humble spirit before all men.
If you have neglected the Torah, you shall have many who
bring you to neglect it, but if you have labored at the study of
Torah, there is much reward to give unto you

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-
BY)

56 יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ד, יז.

57 יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב

דברי רבי יעקב ששעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה נאה
מכל העולם הבא.

Pirkei Avot 4:17 ד"ר: משנה אבות ד'

הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה,
מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל
חיי העולם הזה:

He used to say: more precious is one hour in repentance
and good deeds in this world, than all the life of the world to
come; And more precious is one hour of the tranquility of
the world to come, than all the life of this world.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-
BY)

58 שיהי כל ימיו בתשובה

הוראתו של רבי אליעזר לשוב יום אחד לפני המיתה: כיוון שהאדם עלול
למות מחר, עליו לשוב היום, ולכן כל ימיו יהיו בתשובה.

Shabbat 153a שבת קנ"ג

Zohar III, 33a זח"ג לג, א

הערת קה"ת

שבת קנג, א. וראה ג"כ זח"ג לג, א.

59 צדיקים יושבים ונהנים

תיאורו של רב את העולם הבא: הצדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה.
אדמו"ר הזקן מדגיש את המילה "זיו"

Berakhot 17a:12 ברכות י"ז א'

מרגלא בפומיה דרב: לא בעולם הזה העולם הבא. העולם הבא אין בו
לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משה ומתן ולא קנאה ולא
שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים
מזיו השכינה, שנאמר: "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו".

It was a favourite saying of Rab : Not like this world is the
world to come. In the world to come there is neither eating
nor drinking; no procreation of children or business trans-
actions; no envy or hatred or rivalry ; but the righteous sit
enthroned, their crowns on their heads, and enjoy the lustre
of the Shekinah; as it is said, "And they beheld G-d, and did
eat and drink" (Exod. xxiv. II).

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות יז, א.

60 ביו"ד נברא העוה"ב

הגמרא אומרת שהעולם הזה נברא באות ה"א והעולם הבא באות יו"ד. כאן
הדבר מלמד שהעולם הבא אינו אלא הארה משמו של ה'

Menachot 29b:13-14 ב"ג: מנחות כ"ט ב'

מפני מה נברא העולם הבא ביו"ד מפני שצדיקים שבו מועטים ומפני
מה כפוף ראשו מפני שצדיקים שבו כפוף ראשיהם מפני מעשיהן שאינן
דומין זה לזה אמר רב יוסף הני תרתי מילי אמר רב בספרים ותניא

אם רץ לבך שוב

"אם רץ לבך שוב למקום" מספר יצירה הוא המקור להוראה על רצוא ושוב; בהערת קה"ת מצוין שבנוסחאות שלנו כתוב "למקום".

ספר יצירה א':ח"ח:1 Sefer Yetzirah

עשר ספירות בלימה בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר ואם רץ לבך שוב למקום שלכך נאמר והחיות רצוא ושוב. ועל דבר זה נכרת ברית:

Concerning the number ten of the spheres of existence out of nothing keep thy tongue from speaking and thy mind from pondering on it, and if thy mouth urges thee to speak, and thy heart to think about it, return! as it reads: "And the living creatures ran and returned," (Ezekiel 1, 14) and upon this was the covenant made.

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

אם רץ לבך שוב לאחד

ההערה מפנה לשם בקשר לנוסח "שוב לאחד" ולשימוש בו בהקשר של שמיני עצרת.

הערת קה"ת

הק' ת"ז (ז, א): אם רץ לבך שוב לאחור (נ"א לאחד). ובכסא מלך כתב ע"ז: שוב לאחד גרסינו. בס"י פ"א, מ"ח, (בספרינו) הגי' היא: למקום. ראה באוה"ת שמע"צ ע' א'תשעו.

אם רץ לבך שוב לאחד

בהקדמה לתיקוני זוהר נאמר "אם רץ לבך שוב לאחור", ובנוסח אחר "שוב לאחד". אדמו"ר הזקן משתמש ברעיון של ריצת הלב ושיבתו כדי לבאר את ההעצרת של פסח.

תיקוני זוהר ז' א':3a:7 Tikkunei Zohar

תנ"ינא (יחזקאל א כו), ועל דמות הפסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה דא איהו יוד הא ואו הא כליל תשע נקודין, ועשרא שכינתא קלילא מכלהו, וכלא א, דלית אדם כלא א, וכלא איהו עמודא דאמצעיתא, איהו יהו"ה דכליל א, ואיהו שמה מפרש דכליל א לאחורא דאם רץ לבך שוב לאחור.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

פסוקה 10

כלה שארי ולבבי

"כלה שארי ולבבי, צור לבבי וחלקי אלקים לעולם". אדמו"ר הזקן מפרש את הפסוק כשני שלבים: כלות הנפש, ואחר כך התחזקות כדי להישאר.

תהילים ע"ג:כ"ו Psalms 73:26

כָּלֵה שְׁאֵרֵי וּלְבָבִי צוּר־לִבִּי וְחֻלְקֵי אֱלֹקִים לְעוֹלָם:

My flesh and my heart faileth; But G-d is the rock of my heart and my portion for ever.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כו.

הצור תמים פעלו

"הצור תמים פעלו" — פסוק המלמד ש"צור" קשור לחזק

דברים ל"ב:ד' Deuteronomy 32:4

הצור תמים פעלו כי כל־דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק ויִשָּׁר הוא:

תיובתיה חדא הא דאמר רב ס"ת שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף יתקן שלש יגנו

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

מנחות כט, ב.

במאד הוי שפל רוח בפני כ"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

אבות ד, י'.

פסוקה 7

כי נשגב שמו

"כי נשגב שמו לבדו; הודו על ארץ ושמיו". אדמו"ר הזקן מפרש שהשם נותר נשגב, ורק הארה ממנו מגיעה לעולמות.

תהילים קמ"ח:י"ג Psalms 148:13

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי־נִשְׁגַּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוּ עַל־אֲרֶץ וְשָׁמַיִם:

Let them praise the name of the L-RD, For His name alone is exalted; His glory is above the earth and heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, יג.

עם קרובו

בפסוק הבא נקראים בני ישראל "עם קרובו". כאן הקרבה שלהם היא לעצמותו ממש של ה', באמצעות תשובה מאהבה.

תהילים קמ"ח:יד Psalms 148:14

וַיָּרֶם קֶרֶן לְעֹמֹד תְּהַלֶּה לְכָל־חֲסִידָיו לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבוֹ הַלְלוּ־קָה:

And He hath lifted up a horn for His people, A praise for all His saints, Even for the children of Israel, a people near unto Him. Hallelujah.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, יד.

פסוקה 9

עצרת לה' אלקיך

"ביום השביעי עצרת לה' אלקיך" — הפסוק על היום השביעי של פסח, שאותו המאמר מפרש כעת.

דברים ט"ז:ח' Deuteronomy 16:8

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

The Rock, His work is perfect; For all His ways are justice; A G-d of faithfulness and without iniquity, Just and right is He.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

דברים לב, ד.

70

בע"כ אתה חי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

אבות ד, כב.

71

שב"ע אתה חי

"על כורחך אתה חי". כאן הכוונה לנכונות הנשמה להישאר בגוף, אף שהיא משתוקקת להידבק בה'.

משנה אבות ד:כ"ב Pirkei Avot 4:22

הוא הנה אומר, הילודים למות, והמתים להחיות, והחיים לדון. לידע להודיע ולהודע שהוא אל, הוא היוצר, הוא הבורא, הוא המבין, הוא הדין, הוא עד, הוא בעל דין, והוא עתיד לדון. ברוך הוא, שאין לפניו לא עולה, ולא שכיחה, ולא משוא פנים, ולא מקח שחד, שהכל שלו. ודע שהכל לפי החשבון. ואל תבטיחך יצרר שהשואל בית מנוס לה, שעל כרחק אתה נוצר, ועל כרחק אתה נולד, ועל כרחק אתה חי, ועל כרחק אתה מת, ועל כרחק אתה עתיד לתן ...

He used to say: the ones who were born are to die, and the ones who have died are to be brought to life, and the ones brought to life are to be judged; So that one may know, make known and have the knowledge that He is G-d, He is the designer, He is the creator, He is the discerner, He is the judge, He the witness, He the complainant, and that He will summon to judgment. Blessed be He, before Whom there is no iniquity, nor forgetting, nor ...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

72

דירה בתחתונים

מקור מדרשי נוסף, המצוטט בהערת קה"ת, לרצונו של ה' בדירה בין התחתונים.

במדבר רבה י"ג:ו' Bamidbar Rabbah 13:6

הערת קה"ת

תנחומא נשא טז. וראה שם בחקותי ג. ב"ר ספ"ג. במד"ר פי"ג, ו.

73

ונתנו הוי' אלקיך בידך

"כי תצא למלחמה... ונתנו הוי' אלקיך בידך". בדרוש על פסוק זה מוסבר שהוי' הוא תורה ו"אלקיך" הוא מצוות.

דברים כ"א:10 Deuteronomy 21:10

כִּי־תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנָתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבוֹי:

When thou goest forth to battle against thine enemies, and the L-RD thy G-d delivereth them into thy hands, and thou carriest them away captive,

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 11

74

כי המצוה הזאת

מילות הפתיחה של הדרוש הנוכרי: "כי המצוה הזאת... לא נפלאה היא ממך".

דברים ל"א:11 Deuteronomy 30:11

כִּי הַמְצֹנָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לֹא־נִפְלְאוֹת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא רָחֲקָה הִוא:

For this commandment which I command thee this day, it is not too hard for thee, neither is it far off.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

75

אתם נצבים

מילות הפתיחה של הדרוש הנוכרי: "אתם נצבים היום כולכם".

דברים כ"ט:9 Deuteronomy 29:9

אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כָּלְכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שְׂבָטֵיכֶם וְקִנְיָנֶיךָ וְשָׂטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל:

Ye are standing this day all of you before the L-RD your G-d: your heads, your tribes, your elders, and your officers, even all the men of Israel,

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

76

כי הוי' אלקיך אש אוכלה הוא

"כי הוי' אלקיך אש אוכלה". הדרוש המצוטט מפרש שהטבע של אור ה' הוא לעלות ולהסתלק, בדומה לאש.

דברים ד:כ"ד Deuteronomy 4:24

כִּי הָיָה הָאֵלֹהִים אֵשׁ אוֹכֵלָה הוּא אֵל קָנָא:

For the L-RD thy G-d is a devouring fire, a jealous G-d.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77

אל עליון

מלכי צדק נקרא "כהן לאל עליון". השם מבטא את ה' כנעלה ומסתלק למעלה.

בראשית י"ד:18 Genesis 14:18

וּמֶלְכִי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לָחֶם וַיֵּין וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן:

And Melchizedek king of Salem brought forth bread and wine; and he was priest of G-d the Most High.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78

אנכי הוי' אלקיך

הדיבר הראשון מעשרת הדיברות. החסידות מפרשת את "אנכי" כעצמות שלמעלה משם הוי', הנמשכת למטה ונעשית "אלקיך".

שמות כ"ב:2 Exodus 20:2

אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

I am the L-RD thy G-d, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 12

79

עצרת להוי' אלקיך

הפסוק על היום השביעי של פסח, המוסבר כאן כהמשכת הוי' להיות

"אלקיר".

דברים ט"ז:ח' Deuteronomy 16:8

ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת ל Havayah אלקיר לא תעשה מלאכה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 הקב"ה יושב ועוסק בתורה

הגמרא מתארת את יומו של ה' כפנות בשיבה ובלימוד תורה. הדבר מראה שש, כביכול, מלוש בתורה.

עבודה זרה ג' כ"ז: Avodah Zarah 3b:7

איני? והאמר רב יהודה אמר רב: שמים עשרה שעות הוי היום, שלש הראשונות — הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה, שניות — יושב ודן את כל העולם כולו, כיון שרואה שנתחייב עולם כלליה — עומד מפסא הדין ויושב על פסא רחמים,

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע"ז ג, ב.

81 בד"ה שיר השירים

הדרוש מסביר את שיר השירים כהמשכת אור אין סוף הסובב כל עלמין, מבחינת שמו הגדול של ה', "טעמי התורה" והתענוג העליון, כדי שיתלבש בתורה. בכך הוא מרחיב את הרעיון שהי' מתלבש בתורה.

שיר השירים א' ד"ד: Song of Songs 1:4

משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה כה נפירה דידך מיין מישרים אהבך:

Draw me, we will run after thee; The king hath brought me into his chambers; We will be glad and rejoice in thee, We will find thy love more fragrant than wine! Sincerely do they love thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

לקמן שה"ש א, ד.

82 א"ת בניך אלא בוניך

על הפסוק "וכל בניך לימודי ה'" אומרים חז"ל: אל תקרי "בניך" אלא "בוניך". תלמידי חכמים הם בנאים.

ברכות ס"ד א' י"ד: Berakhot 64a:14

אל תקרי "בניך" אלא "בוניך". "שלוש רב לאהבי תורתך ואין למו מקשול". "יהי שלום בחילך שלוח בארמנותיה". "למען אחי ורעי אדברה נא שלום כה. למען בית ה' אלקינו אבקשה טוב לך". "הי' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

"Great peace have they that love Thy law; and there is no stumbling for them" (Ps. cxix. 165). "Peace be within thy walls, and prosperity within thy palaces" (ibid, cxxii. 7). "For my brethren and companions' sakes, I will now say, Peace be within thee" (ibid. v. 8). "For the sake of the house of the L-rd our G-d, I will seek thy good" (ibid. v. 9). "The L-rd will give strength unto His people; the L-rd will bless His people with peace" (ibid. xxix. 11)[2]

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות סד, א. וש"נ.

83 בנאים . . בנינו של מקום

הגמרא מכנה את תלמידי החכמים בנאים, משום שהם עסוקים כל ימיהם בבנינו של עולם.

שבת קי"ד א' ז"ז: Shabbat 114a:7

מאי "בנאין"? אמר רבי יוחנן: אלו תלמידי חכמים שעוסקין בבנינו של עולם כל ימיהן. ואמר רבי יוחנן: אינהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבידה בטביעות העין — זה המקפיד על חלוקה להופכו. ואמר רבי יוחנן: אינהו תלמיד חכם שממנין אותו פרנס על הציבור — זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר, ואפילו במסכת פלה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קיד, א. [כ].

84 אין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה

מאז חורבן בית המקדש אין לקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה. התורה היא המקום שבו הוא שורה.

ברכות ח' א' י"ח-י"ט: Berakhot 8a:18-19

והיינו דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא: מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. ואמר אביי: מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא. כיון דשמענא להא דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא — מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד — לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא.

That agrees with what R. Hiyya b. Ammi said in the name of 'Ulla : Since the day the Temple was destroyed, there is left to the Holy One, blessed be He, in His Universe the four cubits of Halakah alone. And Abbai said ; At first I used to study at home and pray in Synagogue, but after hearing the statement of R. Hiyya b. Ammi in the name of 'Ulla — "Since the day the Temple was destroyed, there is left to the Holy One, blessed be He, ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות ח, א.

85 אם לא בריתי יומם ולילה

"אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמת". חז"ל דורשים זאת על לימוד התורה, המקיים את הבריהא.

ירמיהו ל"ג:כ"ה: Jeremiah 33:25

כה אמר ה' אם־לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא־שמת:

Thus saith the L-RD: If My covenant be not with day and night, if I have not appointed the ordinances of heaven and earth;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ"י לג, כה.

ובד"ה בפי נסכים כתיב

המאמר על הנסכים בפרשת שלח, המסביר גם הוא את עניין הרצוא ושוב

הערת קה"ת

ראה לעיל פי שלח מ, א ואילך.

פסקה 14

תען לשוני אמרתך

"תען לשוני אמרתך כי כל מצותיך צדק". המאמר יפרש תען כ"תענה, תחזור אחרי", ויקשור זאת לשמיני עצרת

תהילים קי"ט: קע"ב Psalms 119:172

תען לשוני אמרתך כי כל מצותיך צדק:

Let my tongue sing of Thy word; For all Thy commandments are righteousness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהילים קיט, קעב. ביהל אור עי רטו מציין לכאן.

93

וזדונות נעשו לו זכויות

תשובה מאהבה הופכת זדונות לזכויות

יומא פ"ו ב:ג' Yoma 86b:3

אמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר: "שוכה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך", הא "עון" — מויד הוא, וקא קרי לקה מכשול. איני?! והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות, שנאמר: "ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם (חיה) חיה!" לא קשיא: כאן מאהבה, כאן מיראה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

94

אהבה בתענוגים

"מה יפו ומה נעמת אהבה בתענוגים". בחסידות זהו כינוי לאהבת התענוג של ה' עצמו לישראל

שיר השירים ו':7 Song of Songs 7:7

מה יפית ומה נעמית אהבה בתענוגים:

How fair and how pleasant art thou, O love, for delights! .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

95

וימינו תחבקני

"שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני". חיבוק היד הימנית הוא האהבה הנמשכת בסוכות

שיר השירים ב':6 Song of Songs 2:6

שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני:

Let his left hand be under my head, And his right hand embrace me.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, ה.

פסקה 15

כי גבר עלינו חסדו

"כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם". חלקו הראשון הוא אהבת הסוכות,

פסקה 13

עולם חסד יבנה

"עולם חסד יבנה". מעשי חסד, ובייחוד צדקה, בונים את דירתו של ה' בעולם.

תהילים פ"ט:3 Psalms 89:3

כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכון אמונתך בהם:

For I have said: 'For ever is mercy built; In the very heavens Thou dost establish Thy faithfulness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פט, ג.

חסד ה' מלאה הארץ

"חסד ה' מלאה הארץ". חסדו של ה' ממלא את העולם באמצעות המצוות

תהילים ל"ג:5 Psalms 33:5

אהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ:

He loveth righteousness and justice; The earth is full of the lovingkindness of the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, ה.

כאש עצור בלב

ירמיהו מתאר את דבר ה' כ"אש בוערת עצורה בעצמותי". אדמו"ר הזקן משתמש בדימוי לאהבה העצורה בלב, וקושר בין עצור לעצרת

ירמיהו כ"ט:9 Jeremiah 20:9

ואמרתי לא-אזכרנו ולא-אדבר עוד בשמו והיה כלבי כאש בערת עצר בעצמתי ונלאיתי כלכל ולא אוכל:

And if I say: 'I will not make mention of Him, Nor speak any more in His name', Then there is in my heart as it were a burning fire Shut up in my bones, And I weary myself to hold it in, But cannot.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

בד"ה וכל העם רואים

המאמר שם מסביר בהרחבה את הרצוא ושוב, את התנועה שבה האהבה של פסח נעצרת כאן

הערת קה"ת

תו"א פב, ג.

וכל העם רואים את הקולות

מילות הפתיחה של המאמר שאליו מופנים, העוסק בבני ישראל בסיני ש"רואים את הקולות" ונסוגים לאחור — דוגמה לרצוא ושוב

שמות כ"ט:15 Exodus 20:15

וכל-העם ראים את-הקולות ואת-הלפידים ואת קול השפך ואת-ההר עשן וירא העם ויגעו ויעמדו מרחק:

And all the people perceived the thunderings, and the lightnings, and the voice of the horn, and the mountain smoking; and when the people saw it, they trembled, and stood afar off.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ותעמוד לפניו

"ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב, ותקם אסתר ותעמוד לפני המלך".
הפסוק ממחיש עמידה "לפניו"

אסתר ח':ד' Esther 8:4

וְיוֹשֵׁט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת שֵׁרְבִיט הַזֶּהָב וַתִּקָּם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

Then the king held out to Esther the golden sceptre. So

Esther arose, and stood before the king.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

103

ובד"ה יחיינו מיומים

הקטע עוסק בפתיחת ה"יודין" הנסתרות, המקור העמוק, כך שהנסתר מתגלה והמשכת הרצון המחיה מגיעה לכל חי. הדבר מקביל להתעלות "ישראל ל"לפניו"

הערת קה"ת

לעיל סד, א.

105

מה יפו פעמך בנעלים

"מה יפו פעמך בנעלים". הפסוק משמש לעניין המשכת אלקות עד למדרגה הנמוכה ביותר

Song of Songs 7:2 ב' שיר השירים ז':ב'

מַה־יָּפוּ פַעְמֶיךָ בְּנָעָלִים בַּת־נָדִיב חֲמוּקֵי יָרְכֶיךָ כִּמּוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יָדַי אֲמֵן:

How beautiful are thy steps in sandals, O prince's daughter!
The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The work of the hands of a skilled workman.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ז, ב.

106

התורה דאקרי דרך

הגמרא לומדת מן "הדרך אשר ילכו בה" שהתורה נקראת "דרך"

קידושין ב' כ"י:10 Kiddushin 2b:10

מאי טעמא תני "שלש" - משום "דרכים"? ניתני "דברים" וניתני "שלשה"! משום דקבעי למיתני "ביאח", וביאח איקרי "דרך", דכתיב: "ודרך גבר בעלמה כן דרך אשה מנאפת".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

קידושין ב, ב.

107

בד"ה אשירה לה'

המאמר על שירת הים מפרש את "דרך הוי", התורה כדרך שבה אלקות נמשכת למטה

הערת קה"ת

תו"א סג, ב.

108

אשירה להוי'

מילות הפתיחה של שירת הים, המאמר שאליו מפנה הטקסט

Exodus 15:1 ט"ו:א' שמות

אֲזַ וְיִשְׂרָאֵל־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַֽהֲבָיָהּ הַזֶּה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַֽהֲבָיָהּ כִּי־גָאֵה גָאֵה סוֹס וָרֹכֶב וְרָמָה בָּיָם:

Then sang Moses and the children of Israel this song unto the L-RD, and spoke, saying: I will sing unto the L-RD, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea.

וחלקו השני, בהמשך, הוא המתנה של שמיני עצרת

Psalms 117:2 ב"ז:2 תהילים

כִּי־גָבַר עָלֵינוּ חֲסִדּוֹ וְאַמְת־Havayah לְעוֹלָם הַלְלוּ־קָה:

For His mercy is great toward us; And the truth of the L-RD endureth for ever. Hallelujah.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיז, ב.

97

כלתה נפשי

"נכספה וגם כלתה נפשי". אהבת הסוכות מגיעה גם עד כלות הנפש

Psalms 84:3 ג"ד:3 תהילים

נִכְסְפָהּ וְגַם־כָּלְתָּה נַפְשִׁי לְחֻצְרוֹת הִ' לִבִּי וּבִשְׂרֵי יְרֻנָּנוּ אֶל־חַי:

My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פד, ג.

98

בביאור ע"פ חכילי

הביאור על "חכילי עינים", שבו מוסבר שאהבה בתענוגים גבוהה מאהבה רבה — הנקודה שעליה נסמכים כאן הסוגריים

הערת קה"ת

תו"א מח, א, ובתניא פרק מג, ובליקוט פירושים ומ"מ — חסידים שם.

99

חכילי עינים

ברכת יעקב ליהודה: "חכילי עינים מיין", מילות הפתיחה של המאמר על אהבה בתענוגים

Genesis 49:12 כ"ט:12 בראשית

חֲכִילֵי עֵינַיִם מִיַּיִן וּלְבָנָיו־שִׁנַּיִם מִחֶלֶב:

His eyes shall be red with wine, And his teeth white with milk.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

100

צדק לפניו יהלך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

תהלים טו, יד.

101

צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו

"צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו". הפסוק נקרא כעליית ישראל ובעקבותיה המשכת אלקות

Psalms 85:14 ד"ה:14 תהילים

צֶדֶק לִפְנֵי יְהוָה וְיִשֶּׁם לְדֶרֶךְ פַּעְמָיו:

Righteousness shall go before Him, And shall make His foot-steps a way.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

102

סד"ה ויושט המלך לאסתר

סוף המאמר מפרש את "ותעמוד לפניו" של אסתר לפני המלך, כדימיו לכנסת ישראל המתעלה לעמוד לפני ה'

הערת קה"ת

תו"א צד, ב.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 ושמרו דרך הוי

על אברהם נאמר "למען אשר יצוה את בניו... ושמרו דרך הוי". המאמר "אשירה להוי" מפרש זאת.

בראשית י"ח:19 Genesis 18:19

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען ה' על-אברהם את אשר-דבר עלי:

For I have known him, to the end that he may command his children and his household after him, that they may keep the way of the L-RD, to do righteousness and justice; to the end that the L-RD may bring upon Abraham that which He hath spoken of him.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

110 וע' בזהר שלח (דקס"ב) ת"ח כו' בדרך נועם

הזוהר מלמד שכאשר עתיק הנסתר מאיר במוח והמוח מאיר בלב, הדבר הוא "בדרך נועם ה'".

ספר זוהר, שלח לך י"א:פ"ד-צ"ב92-118:4 Zohar, Sh'lach

111 וע' בזהר שלח . . ת"ח כו' בדרך נועם כו'

קטע הזוהר — "כד עתיקא טמירא נהיר במוחא, ומוחא נהיר בלבא, בדרך נועם ה' — הועתק שם עם הגהות

הערת קה"ת

ת"ח כד אנהיר עתיקא סתימאה במוחא ומוחא אנהיר ללבא בדרך נועם ה' נעתק באוה"ת פ' שלח ע' תעב עם הגהות. ונזכר גם לעיל פ' מטות פה, ב.

112 ובפ' מקץ (דקצ"ז סע"ב)

נוסח הזוהר במקץ על "דרכיה דרכי נועם" הועתק שם עם הגהות

הערת קה"ת

הלשון עם הגהות נעתק באוה"ת נ"ך כרך א ע' תקנה.

113 ובפ' מקץ (דקצ"ז ב') ע"פ דרכיה דרכי נועם

הזוהר במקץ על "דרכיה דרכי נועם", העוסק בדרכי התורה

ספר זוהר, מקץ ו'צ"ב-ק"ד6:92-104 Zohar, Miketz

R. Hizkiah then began to hold forth on the verse: Her ways are ways of pleasantness, and all her paths are peace (Prov. 3, 17). 'These ways', he said, 'are the ways and paths of the Torah, as whoever walks in them is invested by the Holy One, blessed be He, with the grace of the Divine Presence as his constant accompaniment, and whoever follows her paths enjoys peace on high and below, peace in this world and in the world to come.'

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

114 דרכיה דרכי נועם

"דרכיה דרכי נועם", נאמר על התורה

משלי ג'17:3 Proverbs

דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם:

Her ways are ways of pleasantness, And all her paths are peace.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

115 בד"ה ושמתי כדכד

"וכל גבולך לאבני חפץ" מתפרש שם כשלושים ושתיים נתיבות החכמה: המשכה מחכמה נקראת "נתיבות" — צרות ונסתרות אך מגיעות רחוק, וזו

התורה. כך מתבאר הרעיון שהתורה היא ה"דרך" המגיעה עד למדרגה הנמוכה ביותר.

הערת קה"ת

לעיל כו, ב.

116 ושמתי כדכד

"ושמתי כדכד שמשותיך... וכל גבולך לאבני חפץ", המאמר המבאר את "גבולות" אבני החפץ כשלושים ושתיים נתיבות החכמה

ישעיהו נ"ד:12 Isaiah 54:12

וְשִׁמְתִּי כְּדָכָד שְׁמֹשֶׁתִּיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ לְאֲבָנֵי־חֹפֶץ:

And I will make thy pinnacles of rubies, and thy gates of carbuncles, and all thy border of precious stones.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

117 וע' בזהר באדר"ז (דר"צ ע"א) ע"פ אלקים הבין דרכה

האדרא זוטא על "אלקים הבין דרכה", שהאריז"ל מפרש כהשפעת אריך אנפין ושלושים ושתיים הנתיבות

ספר זוהר, האזינו י"א:רכ"א-12:231-11:221 Zohar, Ha'Azinu

י"ב:רל"א

118 אלקים הבין דרכה

"אלקים הבין דרכה והוא ידע את מקומה", נאמר על החכמה

איוב כ"ח:23 Job 28:23

אֱלֹקִים הִבִּין דְּרָכָהּ וְהוּא יָדַע אֶת־מְקוֹמָהּ:

G-d understandeth the way thereof, And He knoweth the place thereof.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

119 כי ההרים ימוש

"כי ההרים ימוש", מילות הפתיחה של המאמר שאליו מפנים

ישעיהו נ"ד:10 Isaiah 54:10

כִּי הַהָרִים יִמְּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְּוִטֶינָה וְחֻסְדִּי מֵאֲתָךְ לֹא־יִמְּשׁוּ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמְּוֹט אֲמַר מְרַחֲמֶךָ ה':

For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath compassion on thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

120 צדיק ה' בכל דרכיו

"צדיק ה' בכל דרכיו", המתבאר במאמר ובסידור

תהילים קמ"ה:17 Psalms 145:17

צָדִיק ה' בְּכָל־דְּרָכָיו וְחֹסֶד בְּכָל־מַעְשָׁיו:

The L-RD is righteous in all His ways, And gracious in all His works.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

121 כמ"ש והלכת בדרכיו

"והלכת בדרכיו", הפסוק שבו משתמשת האיגרת ביחס למצוות

דברים כ"ח:9 Deuteronomy 28:9

יְקִימֶךָ ה' לְעַם קָדוֹשׁ כְּאִשֶּׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְךָ כִּי תִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת ה' אֱלֹקֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו:

The L-RD will establish thee for a holy people unto Himself, as He hath sworn unto thee; if thou shalt keep the com-

mandments of the L-RD thy G-d, and walk in His ways.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים כח, ט.

122 יחיינו מיומים... ונחיה לפניו

"יחיינו מיומים... ונחיה לפניו". דוגמה נוספת לעמידה "לפניו"

Hosea 6:2: הושע ו':ב'

יחיינו מיומים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו:

After two days will He revive us, On the third day He will raise us up, that we may live in His presence.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

16 פסקה

123 בביאור ע"פ וארשתיה לי

הביאור מבחין בין אירוסין לנישואין, קשר פנימי ועמוק יותר, ומסביר שבכל מקום שנאמר "לי" הקשר קבוע. הדבר מקביל למדרגות העליונות והתחתונות של עליית המצוות הנדונות כאן.

במדבר ט':ג' Numbers 9:3

בארבעה עשר יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אתו במעודו ככל-חקתי וככל-משפטי תעשו אתו:

In the fourteenth day of this month, at dusk, ye shall keep it in its appointed season; according to all the statutes of it, and according to all the ordinances thereof, shall ye keep it.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

לעיל במדבר ט, ג.

124 וארשתיה לי

"וארשתיה לי לעולם", מילות הפתיחה של הביאור שאליו מפנים

Hosea 2:21: הושע ב':כ"א

וארשתיה לי לעולם וארשתיה לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים:

And I will betroth thee unto Me for ever; Yea, I will betroth thee unto Me in righteousness, and in justice, And in lovingkindness, and in compassion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 פסקה

125 ובד"ה אסרי לגפן

המאמר על "אסרי לגפן" מסביר את "כמצות רצונך" ואת מדרגותיהן העליונות של המצוות.

הערת קה"ת

תו"א מח, נב.

126 אוסרי לגפן

ברכת יעקב ליהודה, "אסרי לגפן", מילות הפתיחה של המאמר שאליו מפנים.

בראשית מ"ט:ט' Genesis 49:11

אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו כפס ביזו לבשו וכדם ענבים סותה:

Binding his foal unto the vine, And his ass's colt unto the choice vine; He washeth his garments in wine, And his vesture in the blood of grapes;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

וסד"ה בגדי קודש

סוף המאמר מסביר את שלוש המדרגות הכלליות בקיום המצוות, שבהן משתמש המאמר כדי לבאר את בקשת משה.

הערת קה"ת

תו"א פב, ג.

128 ועשית בגדי קדש

"ועשית בגדי קדש לאהרן", מילות הפתיחה של המאמר על שלוש מדרגות המצוות.

שמות כ"ח:ב' Exodus 28:2

ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת:

And thou shalt make holy garments for Aaron thy brother, for splendour and for beauty.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

129 ע"פ ונתתי לך מהלכים

המאמר על "ונתתי לך מהלכים" בפרשת וישב עוסק בעלייה ובהתקדמות ממדרגה למדרגה.

הערת קה"ת

תו"א ל, ג.

130 ונתתי לך מהלכים

"ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", מילות הפתיחה של המאמר שאליו מפנים.

זכריה ג':ז' Zechariah 3:7

כה-אמר ה' צבאות אם-בדרך תלך ואם את-משמרי תשמר וגם-אתה תדין את-ביתי וגם תשמר את-חצרי ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה:

'Thus saith the L-RD of hosts: If thou wilt walk in My ways, and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free access among these that stand by.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

131 מה שביקש משה ליכנס לארץ כדי שיתקיימו כל המצות על ידו

רבי שמלאי מסביר שמה רצה להיכנס לארץ כדי שהמצוות התלויות בארץ יתקיימו על ידו.

סוטה י"ד א:ז' Sotah 14a:7

דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאנה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל? וכי לאכול מפרה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך? לא ק"ל אלא ק"ל אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל, ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל. אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

132 ספ"ק דסוטה

ההערה מפנה לשם לדיון נוסף בבקשת משה להיכנס לארץ

הערת קה"ת

יד, א. וראה לקו"ש כח"ט ע' 278 הערה 90.

133 בסוף ספר פרי הארץ

ההערה מזהה את מקור הקושיה על לשונו של משה: איגרת של רבי אברהם מקאליסק שנדפסה בסוף פרי הארץ.

הערת קה"ת

L-RD, and unto all the elders of Israel.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

144 תען לשוני אמרתך

"תען לשוני אמרתך", המתבאר כאן כחזרה על דבר ה'

Psalms 119:172 ט:קע"ב

תען לשוני אמרתך כי כל מצותיה צדק:

Let my tongue sing of Thy word; For all Thy commandments are righteousness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קט, קעב. וראה תו"א סו, ב.

145 בכל יום אנו מברכין נותן התורה

הערת קה"ת מציינת מקור לרעיון שהתורה ניתנת מחדש בכל יום

Berakhot 63b:10 י"ב:ס"ג ברכות

ועוד פתח רבי יהודה בכבוד תורה ודרש: "הספך ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם", וכי אותו היום נתנה תורה לישראל? והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה! אלא למדך שהבינה תורה על לומדיה בכל יום יום כיום שנתנה מהר סיני.

Further did R. Judah begin with the honour of the Torah and expound: "Attend and hear; this day thou art become a people unto the L-rd thy G-d" (Deut. xxvii. 9). But was it on that day that the Torah had been given to Israel? Was that not the completion of forty years! But it is intended to teach thee that every day is the Torah endeared to them who study it as on the day that it was given on Mount Sinai.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

146 שנות לנו בכל יום

הקטע מבחין בין תפילה, המשתוקקת לאין סוף שאי אפשר למחשה לתפוס, לבין לימוד תורה "המשמח את הלב". הוא מרחיב מדוע התורה מכניסה את אמתו של ה' בדם.

Berakhot 22a:6 א"ו:כ"ב ברכות

רבי יוסי אומר: שונה הוא ברגילות, ובלבד שלא יציע את המשנה. רבי יונתן בן יוסף אומר: מציע הוא את המשנה, ואינו מציע את הגמרא. רבי נתן בן אבישלום אומר: אף מציע את הגמרא, ובלבד שלא יאמר אגרות שבו. רבי יוחנן הסנדלר תלמידו של רבי עקיבא משום רבי עקיבא אומר: לא יקנס למדך כל עקר. ואמרי לה: לא יקנס לבית המדרש כל עקר. רבי יהודה אומר: שונה הוא בהקלות דרך ארץ.

R. Jose says: The Ba'al Keri may study what is familiar to him, but he must not expound the Mishnah. R. Jonathan b. Joseph says: He may expound the Mishnah but not the Talmud. R. Nathan b. Abishalom says: Also the Talmud may he expound, but he must not pronounce the name of G-d when it occurs. R. Johanan the Sandal-maker, disciple of R. Akiba, said in the name of R. Akiba: Such a man should not enter upon study at all. Another version of this statement is ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה ברכות כב, א. סג, ב. ראה לעיל פי תוריע כג, א. סה"מ תר"ל ע' ריא. סה"מ תש"ה ע' 184.

בד"ה המגביהי לשבת

147

המאמר על "המגביהי לשבת", המבאר את שתי דרגות לימוד התורה שאלהן מתייחסים כאן

הערת קה"ת

תו"א לח, ד.

ואשים דברי בפיו

148

"ואשים דברי בפיו", ובצל ידי כסיתך". שני חלקי הפסוק משמשים כאן: דברי ה' בפיו, וצל הסוכה המגן בסוכות

ישעיהו נ"א:ט"ז

ואשים דברי בפיו ובצל ידי כסיתך לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון צמיאתה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נא, טז.

149 ועיין בזהר בראשית) דף ד' ע"ב) מענין ואשים דברי בפיו

הזהר בתחילת בראשית על "ואשים דברי בפיו", כפי שמפרשו הרמ"ז

ספר הזהר, הקדמה י"ג-י"א:ס"ד

150

בפי הרמ"ז שם

הקטע מסביר, באמצעות משל של תלמיד חכם הבקי במסכת, שגם לאחר הצמצום האור אינו נסתר מה; הוא דן גם ב"אותיות" הנמצאות בכל מדרגה. שם מובא ומוסבר פירוש הרמ"ז

הערת קה"ת

ראה לעיל ויקרא נג, ד ואילך. מובא באוה"ת נ"ך כרך א ע' שיח.

151

כי כל המצות הם המשכות לבחי צדק

הביאור על "צדק לפניו יהלך", המפתח כיצד המצוות ממשיכות אור לצדק

הערת קה"ת

ראה יהל אור קאפיטל פה, יד.

152

וה' האמירך היום

"וה' האמירך היום". צורת ההפעיל האמירך מתפרשת בכך שה' מוציא את דברו מפיו

דברים כ"ו:י"ח

וה' האמירך היום להיות לו לעם סגלה כאשר דברך וְלִשְׁמֹר כָּל־מִצְוֹתָיו:

And the L-RD hath avouched thee this day to be His own treasure, as He hath promised thee, and that thou shouldst keep all His commandments;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 18

153 ואזי ביום השמיני שהוא בחי יותר גבוה ועליונה . . וה' האמירך

הקטע מצוטט שם, ומראה שנכלל במאמרי הצמח צדק על שמיני עצרת

הערת קה"ת

מובא באוה"ת דרושים לשמע"צ ע' אתשע.

תדביא רפייח. יל"ש איכה תתלד.

כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו

המדרש אומר שמי שקורא ושונה, ה' קורא ושונה כנגדו. אדמו"ר הזקן מדגיש את המילה "כנגדו": דבר ה' מקיף את לימודו של הלומד בלבד.

תנא דבי אליהו רבה י"ח:א-ב'2-18: Tanna DeBei Eliyahu Rabbah

... א"כ למה נאמר בכל צרתם לו צר אלא אמר הקב"ה בכל צער וצער שיש לישראל כביכול אני עמהם שנאמר לו צר א"ת לו צר אלא לי צר שנאמר (ישעיהו מ"ט:ג') ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר לך נאמר קומי רני בלילה וגוי מאי שפכי כמים לבך נכח פני ה' מכאן אמרו כל ת"ח שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו שכאן נאמר נכח פני ה' ולהלן הוא אומר ויחנו אלה נוכח אלה וגוי (מלכים א' כ"ט) מה להלן פניהם של אלו נוכח פניהם

...

OYW (segmentation according to Warsaw 1880) (Public Domain)

רוח אייתי רוח ואמשיך רוח

עיקרון של הזוהר, שלפיו רוח העולה מלמטה מביאה רוח מלמעלה. כאן הוא מתאר כיצד לימוד התורה ממשיך את דבר ה'

ספר הזוהר, תרומה ס"ו:תרס"ט-תע"ח Zohar, Terumah 66:669-678
"With all thy soul"-the "all" includes all aspects of the soul, viz. nephesh, ruah, and neshamah. As to "with all thy possessions", these also have various aspects, each one different from the other. True love to the Holy One, blessed be He, consists in just this, that we give over to Him all our emotional, intellectual, and material faculties and possessions, and love Him. Should it be asked, How can a man love Him with the evil inclination? Is not the evil inclination the seducer, preventing man from approaching the ...

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

ורוח אייתי רוח . ואמשיך רוח

ההערה מפנה למקום נוסף שבו מוסבר מאמר הזוהר "רוח אייתי רוח"

Zohar II, 162b, קסב, בח"ב

הערת קה"ת

זח"ב קסב, ב. ע"ל בראה (כב, ב). וש"נ. [כ].

פסוק 20

אלפים שנה קדמה התו' לעולם

המדרש אומר שהתורה קדמה לעולם אלפיים שנה. אדמו"ר הזקן דורש את "אלפיים" כרמז לחכמה ובינה

מדרש תהילים צ"ד:4: Midrash Tehillim 90:4

דבר אחר אמר רבי יהודה ברי סימון בשם ריש לקיש למה נקרא שמו איש האלקים מה האיש אם מבקש להפריד נדרי אשתו מפר ואם מבקש מקיים שנאמר (במדבר ל' יד) אישה יפירונו וגו'. כך כביכול משה אומר להקב"ה (שם י' לה-לו) קומה ה'. שובה ה':

OYW (Public Domain)

Beresheet Rabbah 8:2:ב'8: Beresheet Rabbah

... היום של ששי שואל של חמישי וכו', עד לראשון למי היו שואלין? לא לתורה, שקדמה לברייתו של עולם?! דאמר רבי שמעון בן לקיש: שני אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם, הדא הוא דכתיב (משלי ח'): ואהיה אצלו אמון וגו'. ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף

וה' האמירך וגו'

"וה' האמירך היום". זוהי מתנת שמיני עצרת: דבר ה' נאמר באמצעות ישראל.

דברים כ"ו:18: Deuteronomy 26:18

וה' האמירך היום להיות לו לעם סגלה פאשר דברך וְלִשְׁמֹר כָּל־מִצְוֹתָיו:

And the L-RD hath avouched thee this day to be His own treasure, as He hath promised thee, and that thou shouldst keep all His commandments;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים כו, יח.

בחי' נשיקין שהוא התקשרות בחב"ד

התניא מפרש "נשיקין" כהתקשרות של מוח במוח, השכל של הנשמה בשכל של ה'; כאן זהו החיבור המושג בשמיני עצרת באמצעות התורה

הערת קה"ת

תניא פרק מט בשם ע"ח שער ל' דרוש ב.

נשיקין שהוא התקשרות בחב"ד

עץ חיים, כפי שמצוטט בתניא פרק מ"ט לפי הערת קה"ת, מתאר "נשיקין" כהתקשרות בחב"ד

Sefer Etz Chaim 30:2: עץ חיים ל'30:2

... ג' פרצופים, דעיבור, יניקה ומוחין, כי בהתחברם הכל יחד בפרצוף א' לכן הזווג דפרצוף עיבור הוא ביסוד האמיתי תחתון, וזווג פרצוף היניקה שהוא נקרא חג"ת נקרא חיבוק, וזווג עליון דפרצוף עליון דמוחין לבדו נקרא נשיקין, והבן כל זה מאד:

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

את ה' האמרת היום

"את ה' האמרת היום". אהבת ישראל ממשכה את התורה למטה, כהקדמה לכך שה' גורם לישראל לדבר את דברו

דברים כ"ו:17: Deuteronomy 26:17

אֲתָהּ הָאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לְהָיוֹת לְךָ לְאֱלֹקִים וְלָלֶכֶת בְּדִרְכָּיו וְלִשְׁמֹר חֻקָּיו וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמֹעַ בְּקוֹלוֹ:

Thou hast avouched the L-RD this day to be thy G-d, and that thou wouldst walk in His ways, and keep His statutes, and His commandments, and His ordinances, and hearken unto His voice.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ביום השמיני... עצרת תהיה לכם

הפסוק על שמיני עצרת, המתבאר כעת: העצרת היא "לכם"

במדבר כ"ט:35: Numbers 29:35

בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֻרַת תְּהִיָּה לָכֶם כָּל־מִלְאכְתְּ עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

On the eighth day ye shall have a solemn assembly: ye shall do no manner of servile work;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 19

כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

שנים, דכתיב: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול. הוי, הזאת ידעת מני עד וגו'. התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם, אבל אתה אין לך עסק לדרוש, אלא (איוב כ): מני שים אדם עלי ארץ. ר' אלעזרבשם בן סירא אמר: בגדול ממך אל ...

Rav Hama bar Hanina began: "Have you known this from [oldest times?]" (Job 20:4). Rav Hama bar Hanina said: This is analogous to a city that received its supplies by donkey drivers. They would ask one another: 'What is the price of grain in the province today?' The Friday ones would inquire of the Thursday ones; the Thursday ones of the Wednesday ones; the Wednesday ones of the Tuesday ones; the Tuesday ones of the Monday ones; the Monday ones of the Sunday ones. The Sunday one, whom would he ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

זח"ב מט, 49a Zohar II,

הערת קה"ת

ראה מדרש תהלים ז, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א.

164 אלפים שנה קדמה התורה לעולם

מקור מדרשי נוסף שמציינת הערת קה"ת לעניין קדימת התורה לעולם אלפיים שנה.

מדרש תנחומא, וישב ד:ב"ב:4:2 Midrash Tanchuma, Vayeshev
... אף כה, אמר אדם לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, על שלא בראת עולמך קדם שני אלפים שנה, היתה תורה אצלך אמון, שכה כתיב: ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום (משלי ח, ל), שני אלפים שנה, וכתיב בה, זאת התורה אדם כי ימות באהל (במדבר יט, יד). אלולי שהתקנת מות לבריות, היית כותב בה כה. אלא באת לתלות בי את העלילה. הוי, נורא עלילה על בני אדם.

Adam was created on the sixth day, and He informed him in a roundabout way that He had brought death into the world, as it is said: For in the day that thou eatest thereof, thou shalt surely die (Gen. 2:12). To what may this be compared? It may be compared to a man who wished to divorce his wife. Before he enters his home, he writes out the divorce document and then enters the house with the divorce document in his hand. He then seeks a circuitous way to ...

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY)

165 ואורייתא וקוב"ה כולא חד

התורה וה' הם אחד, ולכן התורה כפי שהיא לעצמה היא למעלה מן העולמות.

ספר הזהר, אחרי מות מ"ט:רצ"ו-50:305 Zohar, Achrei Mot 49:296-50:305
ב:ש"ה

And Israel themselves are in two grades, corresponding to the two grades of the Torah, the disclosed and the undisclosed. To all who have been circumcised and stamped with the holy impress, we impart those things in the Torah which are on the surface, the letters and the plain contents and the precepts, and no more. This is indicated in the words, "He telleth his words to Jacob".

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

אאלפך חכמה אאלפך בינה

"החרש ואאלפך חכמה". המילה קשורה לאות אל"ף, ולכן "אלפיים" נדרש כשתי אותיות אל"ף — חכמה ובינה.

איוב ל"ג:ל"ג Job 33:33

אם-אין אתה שמעלי החרש ואאלפך חכמה:

If not, hearken thou unto me; Hold thy peace, and I will teach thee wisdom.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

שבת ק"ד Shabbat 104a

הערת קה"ת

איוב לג, לג. וראה שבת קד, א. ועלי"ק שה"ש (א, סע"ד). ועי' אור תורה מה"מ נ"ע פי קרח (מו, ג) כי אלפין אלף חכ' אלף בינה. [כ].

167 אאלפך בינה

ההוספות מעתיקות מכתב יד 750 פסקה נוספת שממשיכה כאן; בה, וכן בכתב יד 337, כתוב "ממצות" במקום "ומצות"

הערת קה"ת

ראה בהוספות להערות וצינונים ללקו"ת כאן שמעתיק מכת"י 750 קטע נוסף (ונמצא ג"כ בכת"י 337 ועוד ושם במקום תיבת "ומצות" נרשם "ממצות").

168 והוא כחתן יוצא מחופתו

"והוא כחתן יוצא מחופתו" נאמר על השמש. כאן דורשים זאת על החתן היחיד, התורה שמתגלה למטה בדיוק כפי שהיא למעלה.

תהילים י"ט:6 Psalms 19:6

והוא כחתן יצא מחפּתו ישיש כגבור לרוץ ארח:

Which is as a bridegroom coming out of his chamber, and rejoiceth as a strong man to run his course.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים יט, ו.

169 מצהלות חתנים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

ברכת נשואין. כתובות ח, א. [כ].

170 מצהלות חתנים

ברכת הנישואין שבה נאמר "מצהלות חתנים" בלשון רבים.

כתובות ח' א:ו Ketubot 8a:6

"ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה, רינה, דיצה, חדוה, אהבה ואהבה ושלום וריעות. מהרה ה' אלקינו ישמע בערי יהודה ובחצוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה, קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשלתם נגינתם, ברוך אתה ה', משמח חתן עם הפלה".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

171 ביום חתונתו

"ביום חתונתו וביום שמחת לבו" — הפסוק שהמשנה דורשת

שיר השירים ג:י"א Song of Songs 3:11

צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה-לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו:

Go forth, O ye daughters of Zion, And gaze upon king Solomon, Even upon the crown wherewith his mother hath

crowned him in the day of his espousals, And in the day of the gladness of his heart.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

172 ביום חתונתו זה מ"ת

המשנה דורשת את "ביום חתונתו" שבשיר השירים על מתן תורה.

Taanit 26b:6-7 ו"ב: כ"ו-ב: תענית

וכן הוא אומר: "צִיָּאָנָה וְרִאָּיָנָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמִלָּה שְׁלֹמָה בְּעֵטְרָה שְׁעֵטְרָה לוֹ אָמֹוּ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׁמִיחַת לְבוּיָו." "ביום חתנתו" — זה מתן תורה, "וביום שמחת לבוי" — זה בנין בית המקדש, שִׁיבְנָה בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ. גְּמִי בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים בְּשָׁנָה כְּהֻנִּים נוֹשְׂאִין אֶת כְּפִיהֶם כּוֹ. תַּעֲנִיּוֹת וּמַעֲמָדוֹת מִי אֵיכָּא מוֹסָף? חֲסוּרֵי מִיחְסָרָא, וְהִכִּי קֵתְנִי: בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים כְּהֻנִּים נוֹשְׂאִין אֶת כְּפִיהֶן כָּל זְמַן שְׁמַתְפִּלְלִין, וְיֵשׁ מִהֶן אֲרֻבָּעָה פְּעָמִים בְּיוֹם — שְׁחֲרִית ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תענית כו, ב.

173 חתן חות דרגא

מאמר הגמרא "נחות דרגא ונסיב איתתא", הנקשר כאן ל"חתן" כירידת ה'

Yevamot 63a ס"ג יבמות

הערת קה"ת

יבמות סג, א.

174 ניתנה התורה בה' קולות

הגמרא אומרת שהתורה ניתנה בחמישה קולות. כאן הם חמש מדרגות של ירידת התורה.

Berakhot 6b:30 ו"ב: ברכות

ואם משמחו מה שִׁכְרוּ? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: זֹכָה לְתוֹרָה שְׁנִתְּנָה בְּחֻמְשָׁה קוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹת הַבָּקָר וַיְהִי קוֹל וּבְרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקוֹל שׁוֹפָר וָגוֹ'. וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר וָגוֹ' וְהָאֱלֹקִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל'."

If he does felicitate him, what is his reward ? R. Joshua b. Levi said : He is worthy of Torah which was given amidst five "voices"; as it is said, "And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud... and when the voice of the horn waxed louder and louder, Moses spoke, and G-d answered him by a voice" (Exod. xix. 16 ff.).

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

175 ניתנה התורה בה' קולות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

ברכות ו, סע"ב.

176 נובלות חכמה שלמעלה

המדרש מכנה את התורה "נובלות חכמה שלמעלה". הביטוי מתאר את התורה כפי שירדה לבריאה.

Bereshit Rabbah 17:5 ו"ה: בראשית רבה

... נובלת מיתה - שינה; נובלת נבואה - חלום; נובלת העולם הבא - שבת. רבי אבין מוסיף: עוד תרתין: נובלת אורה של מעלה - גלגל

חמה; נובלת חכמה של מעלה - תורה:

"The L-rd G-d cast a deep slumber upon the man, and he slept. He took one of his sides, and He closed it with flesh in its place [tahtena]" (Genesis 2:21). "The L-rd G-d cast [hipil] a deep slumber" - Rabbi Yehoshua of Sikhnin said in the name of Rabbi Levi: The beginning of downfall [mapala] is sleep. When a person sleeps, he does not toil in Torah and does not do any work. literally means, "He caused to fall down." Rav said: There are three slumbers: the slumber of ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר יו, ה.

177 ופני לא יראו

"ותראני את אחורי ופני לא יראו". עצמות חכמה עילאה היא ה"פנים" הנסתרות.

Exodus 33:23 ו"ג: שמות

וְהִסְרֵתִי אֶת־כְּפִי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֵרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ:

And I will take away My hand, and thou shalt see My back; but My face shall not be seen.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, כג.

178 עוטה אור

"עוטה אור כשלמה" — הפסוק שבקטע איגרת הקודש שאליו מפנים

Psalms 104:2 ב"ב: תהילים

עֹטֶה־אֹר כְּשֶׁלֶמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כִּיְרִיעָה:

Who coverest Thyself with light as with a garment, who stretchest out the heavens like a curtain;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

179 וכ"כ בלק"ת בתחלת פי בראשית

ההערה מזהה את המקור כלקוטי תורה של האריז"ל, בראשית, הקטע הפותח "למה התחילה התורה", ומציינת שהוא מצוטט באור התורה על שבועות.

הערת קה"ת

להאריז"ל ד"ה למה התחילה תו'. מובא באוה"ת שבועות עי קצנ.

180 ועמ"ש מזה כפי עקב

הקטע שואל מדוע בכרכת המזון נזכרים גם "בריתך שחתמת בבשרנו" וגם "תורתך שלמדנו", ומכאן שיש שתי בחינות של ברית ושל תורה. ממנו נלמד "תורתך" על אצילות ו"שלמדנו" על בריאה.

הערת קה"ת

לעיל יז, ב. וראה אוה"ת פי' דברים ע' ד.

181 בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה

"בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה". תחילה התורה היא תורת ה', ולאחר מכן היא נעשית תורתו של הלומד.

Psalms 1:2 ו"ב: תהילים

כִּי אִם־תּוֹרַת ה' חִפְצוֹ וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וָלַיְלָה:

But his delight is in the law of the L-RD; and in His law doth he meditate day and night.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

לבבתני

182

”לבבתני” — המילים הפותחות את המאמר שאליו מפנים

Song of Songs 4:9 ט"ז: שיר השירים

לבבתני אחתי כלה לבבתני באחת מעיניך באחד ענק מצורניך:

Thou hast ravished my heart, my sister, my bride; Thou hast ravished my heart with one of thine eyes, With one bead of thy necklace.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ובד"ה לבבתני בפי פנחס

183

ההערה אומרת שהמאמר ”לבבתני”, המצוין כאן כמאמר בפרשת פינחס, נדפס בין המאמרים על שיר השירים.

הערות קה"ת

נדפס להלן בדרושי שה"ש כה, ג (וראה בהנסמן לעיל האוינו עג, ג).

גילוי פנימית התו לעתיד

184

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערות קה"ת

ראה רש"י לשה"ש א, ב.

ואשים דברי ממש בפיך

185

”ואשים דברי בפיך” — התורה כפי שהיא למעלה ניתנת לתוך פי הלומד

ישעיהו נ"א:ט"ז Isaiah 51:16

ואֶשֶׁם דְּבָרֵי בְּפִיךָ וּבִצֵּל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לְנֹטֵעַ שָׁמַיִם וְלִיסַד אֶרֶץ וְלֵאמֹר
לְצִיּוֹן עַמִּי־אֶתָּה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

כי ה"א אש אוכלה הוא

186

”כי ה' אלקיך אש אוכלה”, המתפרש כאן כטבעו של ה' להסתלק כלפי מעלה כאש.

דברים ד':כ"ד Deuteronomy 4:24

כִּי Havaayah אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אוֹכֵלָה הוּא אֵל קָנָא:

For the L-RD thy G-d is a devouring fire, a jealous G-d.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערות קה"ת

דברים ד, כד.

Likkutei Torah

הפרשה החסידית

על המהדורה

Hebrew text of Torah Ohr and Likkutei Torah and their marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes): © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

ליקוטי תורה: ביאורים והערות המקורות. תרגום: likuteitorah.com. תרגום: CC BY 4.0. CC BY-NC 4.0.

דרך Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Daf Shevui (CC0); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Sefer Etz Chaim (Public Domain); OYW (segmentation according to Warsaw 1880) (Public Domain); OYW (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY).

כשלשון המאמר לצדו, (openai/gpt-6-luna-pro:batch), בעזרת בינה מלאכותית likuteitorah.com התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של לבדיקה. עדיין לא עברה עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

· Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725 הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו · Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי. likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

© likuteitorah.com. או לספריית ליובאוויטש Sefaria מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל-

מתוך likuteitorah.com/he/likkutei-torah/sukkos/3/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק